

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛИТЕТ
(МАСТЕР РАД)

Ментор

Проф. др. Миомира Костић

Студент

Никола Игњатовић

Број индекса: М036/17-О

Ниш, 2020

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛИТЕТ
(МАСТЕР РАД)

Ментор

Проф. др. Миомира Костић

Студент

Никола Игњатовић

Број индекса: М036/17-О

Ниш, 2020

САДРЖАЈ:

УВОД	1
I НОРМАТИВНИ ПРИСТУП	5
1. ПОЈАМ ЕКОЛОГИЈЕ.....	5
2. МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ЗА ЗАШТИТУ ЧОВЕКОВЕ СРЕДИНЕ.....	6
3. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ О ПРИНЦИПИМА ЕВРОПСКОГ ЗАКОНОДАВСТВА У ОБЛАСТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.....	7
4. ЗАШТИТА ЧОВЕКОВЕ СРЕДИНЕ ПРЕМА НОРМАМА ДРЖАВА БИВШЕГ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ПРАВНОГ ПРОСТОРА	11
5. НОРМЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ	21
6. ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛИТЕТ И КРИМИНОЛОШКИ ПРИСТУП	22
6.1. Феноменолошка обележја еколошког криминалитета	32
6.2. Етиолошке карактеристике еколошког криминалитета.....	41
7. МЕРЕ СУЗБИЈАЊА И ПРЕВЕНЦИЈЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	42
7.1. Државни органи за сузбијање еколошког криминалитета	45
7.2. Појам и елементи савремене еколошке безбедности.....	50
8. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	53
8.1. Предмет истраживања	53
8.2. Циљ и задаци истраживања.....	53
8.3. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	54
8.4. Методологија и узорак истраживања	54
8.5. Резултати истраживања.....	55
8.5.1. Стање еколошког криминалитета у Републици Србији.....	55
8.5.2. Загађење животне средине и други еколошки злочини	59
ЗАКЉУЧАК	64
ЛИТЕРАТУРА.....	67

САЖЕТАК.....	71
ABSTRACT.....	72
Environmental crime.....	72
Биографија.....	73
ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА.....	74
ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА.....	75

УВОД

Животна средина и човекова околина представљају све оно што нас окружује, односно све оно са чиме је директно или индиректно повезана човекова животна и производна активност. Природна средина чини близак појам при чему овде не морају постојати активности човека нити човек мора имати директних утицаја на природну средину. Ипак, у погледу технолошког напретка, развоја индустрије и све већег утицаја човека на глобалном нивоу на природу и екосистеме граница између ова два термина постаје све нејаснија. Током својих активности, које могу бити урбанизација или експлоатација. Човек мења природно окружење и то често тако што нарушава природну околинду. Изградњом хидроцентрала и акумулација, сечом шума, пошумљавањем, експлоатацијом минералних сировина, стварањем депонија, емисијом гасова, нуклеарним пробама и др, човек утиче на промену читавих подручја. Као резултат човекових активности, долази до промена или нарушавања екосистема и климатских промена на локалном и глобалном нивоу.

У еволуцији правне заштите животне средине можемо разликовати два главна историјска периода. Први је онај од тзв. Индустријска револуција раног деветнаестог века, а друга је период опоравка после Другог светског рата који је трајао до краја хиљадудеветстотинаседамсетих година. Постоји веза између економског развоја и потрошње природних ресурса. Такође је евидентно да што више развијамо индустрију, трговину и друге привредне секторе, то су потребна и већа средства за заштиту животне средине. Њихово систематско исцрпљивање и непосредна опасност од трајног оштећења природе разлог су да људи широм света размисле и предузму кораке за заштиту животне средине. Европске земље почињу крајем седамдесетих година двадесетог века да стварају законе усмерене на заштиту животне средине, какву познајемо данас, на почетку индустријске револуције. Ови закони су део грађанског и управног права, чија је основна сврха обезбедити исплату адекватне надокнаде у случају загађења и створити систем за избегавање штете по животну средину и заштиту здравља људи. У овом тренутку, развој закона о животној средини не сматра потребним за криминализацију акција штетних за природу, јер саме по себи те акције нису биле толико распрострањене.

Однос према заштити животне средине значајно се променио опоравком након Другог светског рата, Маршаловим планом¹ и порастом експлоатације различитих природних ресурса. Тада се појављују први покрети околине као одговор на очигледно загађење околине. Несрећа Кањон Торе из 1967. године, прва у низу изливања нафте, постала је катализатор у овом правцу.²

Све то доводи до тражења нове врсте мера за сузбијање штете по животну средину. Једна од опција је прибегавање криминализацији ових акција. Јапанци су први створили кривично законодавство (Закон о загађивању животне средине из 1970) са циљем заштите и очувања животне средине.³ Неке земље, следећи пример Јапана, усвајају сличне казнене одредбе у облику посебних закона или посебних одељка у својим казним законима.

Поједина кривична дела против животне средине на један специфичан али индиректан начин угрожавају човекову безбедност. Директно угрожавање уперено је управо према природи али је из одређеног разлога и човекова безбедност важна код ових кривичних дела јер природа је оно што човеку омогућава опстајање на Земљи. Са друге стране, многобројне активности, почевши од нелегалних изградњи фабрика, нуклеарних постројења, увоза опасног материјала и слично на директан начин угрожавају човека и његову безбедност. Типичан пример јесу управо нуклеарне електране које могу однети милионе живота а њихова нелегална изградња не треба да буде само тема кривичног законодавства већ и савремених система безбедности.

Људска безбедност је лагано напредовала од потпуног непостојања до стварања једног специфичног система у коме је безбедност људи постала приоритет, али нажалост, врло често се изоставља врло важна ствар. Иако су кривична дела намењена заштити људи и њиховој безбедности, људи су они који ту своју безбедност угрожавају. Иако су кривична дела против животне средине нова у односу на нека друга кривична дела, управо је модернизација оно што омогућава адекватну заштиту људи и истовремено нешто што

---

¹ Маршалов план је представљао план Сједињених Америчких Држава за онову савезничких држава у Европи, јер су те државе биле потпуно уништене, индустријска производња је опала и владала је глад. Маршалов план је пре свега био хуманитарног карактера.

² Rijnaarts, H. H. M., Bachmann, A., Jumelet, J. C. i Zehnder, A. J. B. (1990) Environ. Sci. Technol. 24, 1349-1354.

³Петровић, О., Радновић, Д. and Gantar, M. (1990). Bacteria as potential producers of surface active agents and their characterization. Proceedings of the Second Yugoslavian Symposium on Microbial Ecology, Загреб, стр.415-424.

нарушава људску безбедност. Максимално искоришћавање технике и технологије (говорећи о кривичним делима против животне средине) доводи до угрожавања безбедности људи и нажалост, може довести и до катастрофалних последица.

У кривичном законодавству Републике Србије предвиђена су кривична дела која су уперена против животне средине. За њих су предвиђене одређене санкције у виду казни затвора и новчаних казни, које би требало да утичу на човекова понашања и истовремено елиминишу одређене видове угрожавања природе. Истовремено, тежња ка уласку у ЕУ подразумева активирање и на пољу животне средине на тај начин што ће одређени видови угрожавања исте бити предвиђени као кривична дела.

Човек је једино биће на планети које свесно и намерно уништава своју околину, бацајући отпад где стигне. Самим тим он је једини одговорни чинилац који активно учествује како у уништавању исте тако и у њеном унапређењу. Због нових трендова, савремених животних потреба, еколошко стање наше земље је на изузетно ниском нивоу.

Најважнији субјекти борбе против еколошког криминалитета су државни органи и организације, а пре свега полиција и органи правосуђа. У питању су овлашћени органи који се организовано и сагласно закону супростављају криминалитету.⁴

Њихов рад финансирају државе и одређују поље њиховог рада и деловања. Данас је деловање полиције и органа правосуђа у борби против криминалитета, пре свега, репресивно. Треба рећи да успех сузбијања криминалитета не зависи само од откривања кривичних дела и њихових извршилаца, што се обично назива "ефикасна репресивана делатност".

Успех сузбијања криминалитета зависи и од успешног спречавања кривичних дела, предузимањем адекватних мера и радњи да до њиховог извршења и не дође (предупређењем, превенцијом).

Превентивно сузбијање криминалитета старо је колико је стар и злочин, а ипак историја свих полиција показује да оно никада није држало корак са полицијским настојањима у области репресије. Превентивна делатност у односу на репресивну, захтева

---

⁴ Агбаба Ј., Далмација Б., Иванчев-Тумбас И., Ђурендић М., Бечелић М., Рончевић С., Боричев В., Бренесел Д. (2001) Процена загађења подземних вода у подручју изворишта "Ратно острво" као последица разарања рафинерије нафте "Нови Сад", Зборник радова "Заштита вода 2001", 12-15. мај, Аранђеловац, стр. 275-280

много више знања, времена и средстава, што ни у ком случају не сме бити оправдање за њену мању заступљеност у пракси органа унутрашњих послова.

Савремено друштво карактерише константно усавршавање извора и облика угрожавања са једне, и немогућност државе да у потпуности заштити све потенцијалне објекте заштите, са друге стране.⁵

Рад је подељен на осам целина, и то Увод у коме је дат кратак сажетак рада и у коме су објашњени основни појмови. Први део рада се односи на екологију и основне појмове екологије. У другом делу рада су објашњени Међународни извори за заштиту човекове средине. Трећи део рада садржи опште напомене о принципима европског законодавства у области животне средине. У четвртном делу рада описана је заштита човекове средине према нормама држава бившег југословенског правног простора. Пети део рада се односи на норме за сузбијање еколошког криминалитета у српском законодавству. У шестом делу рада објашњени су основни појмови еколошког криминалитета и криминолошки приступ истом. Седми део рада се односи на мере сузбијања и превенције еколошког криминалитета. Осми део рада представља емпиријско истраживање, са акцентом на стање еколошког криминалитета у Републици Србији. Затим следе закључна разматрања у Закључку и поглавље Литературе, које садржи попис коришћене литературе за израду овог рада.

---

⁵ *Ibid*

I НОРМАТИВНИ ПРИСТУП

1. ПОЈАМ ЕКОЛОГИЈЕ

Екологија је дефинисана као „наука о односу организама и њихове средине“⁶, а остали организми су укључени у концепт животне средине.

Екологија је у основи темељна биолошка наука која добија све већи значај, одређена штетним утицајима савремене цивилизације на животну средину.

Израз „екологија“ потиче од грчких речи „оикос“ (дом) и „логи“ (наука) и може се превести као „кућна наука“.

Немачки истраживач Ернст Хаекел (*Ernst Haeckel*) увео је термин „екологија“ 1866. године и дефинисао га као „науку о односу између организама и њихове средине“.

Екологија проучава како су организми (где се јављају) распоређени у природи и како њихова бројност (колико организама има) варира у времену и простору. Објашњава факторе који одређују животну средину коју заузимају организми и која одређује колико их је у том окружењу. Екологија такође проучава функционалне односе између заједничких врста.

Проучавајући однос између живота и неживота, екологија је јединствен део биолошких наука. Екологија је такође синтетичка и интегративна наука, јер често користи (синтезише и интегрише) информације и појмове из широког спектра других наука (од физиологије до метеорологије) да би објаснила сложену организацију природних система.

Понекад се у енглеској литератури екологија назива и „еколошка биологија“.

---

⁶ Главач, В., 2001, Увод у глобалну екологију. Загреб: Хрватска свеучилишна наклада, стр.75

Савремена екологија проучава процесе који су укључени у интеракције између организама и њихове околине, механизме одговорне за те процесе и порекло тих механизма у процесу еволуције.⁷

2. МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ЗА ЗАШТИТУ ЧОВЕКОВЕ СРЕДИНЕ

Правни проблеми који се односе на принципе примарног права заштите животне средине Европске уније (ЕУ) од суштинског су теоријског и практичног значаја за њен развој због све веће важности еколошких проблема у савременом друштву. Пре свега, треба нагласити да су секторска (специфична) начела европског законодавства о животној средини, с обзиром на ранг њиховог правног оквира, подељена у две главне групе.

Први од њих могу се означити као општи (секторски) принципи који се односе на заштиту животне средине у целини и њених појединачних компоненти, тј. Релевантни су за све подсекторе европског законодавства о животној средини и регулисани су. у примарном праву ЕУ, посебно у једном од његових оснивачких уговора, а то је Уговор о функционисању ЕУ. Друга група су принципи појединих институција ЕУ о заштити животне средине, које тренутно уређују њени секундарни закони о животној средини, посебно у малом броју директива. Истовремено, нека међусекторска начела права ЕУ која су уређена примарним правом, посебно у ПДЕУ и Уговором о Европској унији, примењују се на европско право животне средине. То је практично трећи сет принципа који су такође релевантни за законодавство ЕУ о животној средини, иако нису специфични за њега.⁸

---

⁷ *Ibid*

⁸ United Nations, 1987, Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/187

3. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ О ПРИНЦИПИМА ЕВРОПСКОГ ЗАКОНОДАВСТВА У ОБЛАСТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Принципи законодавства ЕУ о животној средини су њени водећи принципи, схваћени као посебна врста правне норме, која укључује смернице за правни развој развоја односа са јавношћу у области заштите животне средине у целини или њених појединачних компоненти, које су важне за доношење закона и спровођење закона.⁹ Приступ ЕУ експлицитној формулацији правних принципа повезан је са специфичностима његовог правног система. Оснивачки уговори (тј. На нивоу примарног права) ЕУ постављају изричите правне принципе који су директно (тј. За читаву индустрију) или индиректно (тј. За индустрију) повезани са заштитом животне средине. Следећа карактеристична својства принципа европског законодавства о животној средини која су утврђена Уговорима о ЕУ могу се укратко сажети: (а) изричито су наведена у њиховим одредбама; (б) у светлу њихове посебне природе, они се примењују на све подсекторе европског права у области животне средине; ц) су императивне природе, због чега се морају придржавати усвојених правних аката секундарног европског закона о животној средини (нпр. прописа, директива, одлука), односно потоњи им не сме протуречити, већ супротстављати тим принципима. постојат ће противправност релевантног секундарног европског закона о животној средини; (д) директно се примењују на територији држава чланица.

Уколико правни принципи нису изричито наведени у оснивачким уговорима, али их је Суд донео на интерпретативни начин, индукујући, из правних норми тих уговора, онда би такви принципи проистекли из судске праксе ЕУ имали директан утицај на територију страна уговорница - Чланци које ће приватни појединци користити за заштиту својих субјективних права и легитимних интереса, јер су начела права ЕУ посебна врста владавине закона с водећим правним идејама које су у њима уграђене, директно или индиректно, кроз уобичајено европско право. релевантна правна правила - утврђују права и обавезе према правним лицима. Они су обавезна правила закона и обавезујућа су за правна лица према праву ЕУ и за национална правна лица, укључујући у случају директног утицаја ових правних принципа на појединце као резултат пресуде.

---

⁹ Kangaspunta K., Haen Marshall I. (eds.), 2009, Eco-crime and justice – Essays on environmental crime. UNICRI – Public information department, Turin: стр.12

Европско право (нпр. Акти секундарног европског права) не би требало да буде у супротности, а ако таква контрадикција постоји, Суд може поништити акт супротан овим правним начелима, нпр. секундарног права ЕУ.

Потребно је размотрити два правна начела наведена у оснивачким уговорима ЕУ-а, која да би се разумела потребно је описати се као унакрсни, али такође релевантни за ову област европског права.

Први од њих је принцип супсидијарности, регулисан у чл. 5 ТЕУ (раније чл. 5 ПЕС). Његов садржај је изложен у пар. 3 чл. 5, где је наведено да у областима које не спадају у искључиву надлежност ЕУ, делује на тим подручјима „само уколико државе чланице циљеве предвидене акције не могу у довољној мери остварити“, као што је „због обима или последица предвиђене акције, „њени циљеви могу се боље постићи на нивоу ЕУ. Околина је подручје такозване „заједничке надлежности“ између ЕУ и држава чланица (члан 4, став 2, е) ТЕУ, а не „искључива надлежност“ ЕУ у наведеним областима у чл. 3 истог Уговора о оснивању. Стога ће се начело супсидијарности применити и у области заштите околине, али по мом мишљењу, углавном у случајевима када се на националном нивоу не може постићи значајан позитиван резултат за побољшање његовог стања или за одржавање еколошке равнотеже то јест само уз напоре дотичне државе чланице.¹⁰

Други од њих је принцип интеграције из чл. 11 ПДЕУ (раније члан 6. УИО). Наглашено је да у дефинисање и спровођење „политика и акција ЕУ“ треба да буду укључени и захтеви за заштиту животне средине, „посебно за промоцију одрживог развоја“. Стога је суштина овог принципа повезана са обавезом његових приматеља да узму у обзир захтеве заштите животне средине приликом доношења одлука управљања у било којој области политике и законодавства ЕУ. Анализирајући овај принцип, Л. Кремер истиче да горња одредба не треба тумачити као приоритет захтева заштите животне средине над захтевима других подручја политике ЕУ, већ „различити циљеви ТЕЦ-а су постављени на исти ниво и политика треба да их спроводе“, тј. да су захтеви за заштиту

---

¹⁰ Писарић, М., 2011, Сузбијање прекограничног еколошког криминалитета. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду, вол. 45(2), стр.425-439

животне средине уједначени са захтевима из осталих области ЕУ политике.¹¹ Верујем да ово није питање једнакости захтева у различитим областима политике ЕУ, већ брига о околини приликом доношења одлука о управљању у другим областима политике ЕУ. У исто време, овај аутор примећује да захтеви за заштиту животне средине према дотичној одредби представљају, пре свега, различите циљеве политике заштите животне средине ЕУ постављене у чл. 2 и чл. 174, ст. 1 Уговора о ЕЗ (сада, у члану 3, став 3, друга реченица ПЕУ и члану 191, став 1, УФЕУ). Његов поглед је неприхватљив. Захтеви за заштиту животне средине се баве и примарним и, углавном, већим делом, секундарним правом ЕУ. Према томе, циљеви политике заштите животне средине у ЕУ који су утврђени оснивачким уговорима нису једини еколошки захтеви према европском законодавству.

У светлу анализе чл. 11 ПДЕУ-а, такође треба истаћи да нас његово логично тумачење може довести до закључка да је постизање „одрживог развоја“ један од циљева политике заштите животне средине ЕУ, мада се не појављује изричито у циљевима те политике. у чл. 191, ст. 2, прон Прво од УФЕУ-а - околност која се може истакнути као једна од слабости УФЕУ-а уопште с правног и техничког становишта. Међутим, одрживи развој спомиње се и у чл. 3, ст. 3, прон други ТЕУ (у својој претходној верзији - члан 2), где је, чини ми се, неуспешан покушај да се изнесе садржај овог концепта. Одредба ТЕУ-а каже да ЕУ „ради на одрживом развоју Европе који се заснива на уравнотеженом економском расту и стабилности цена, високо конкурентној социјалној тржишној економији која тежи пуној запослености и друштвеном напретку и високом нивоу заштите и побољшање животне средине.“ По мом мишљењу, слабост одредбе која се разматра јесте чињеница да она не узима у обзир факторе као што су демографски и регионални развој, као и озелењивање културе, образовања и васпитања грађана (тј. Фактори духовне културе грађана). друштво), које су, по мом мишљењу, значајне за постизање оних истакнутих у њему

„Уравнотежен економски раст“ и „висок ниво заштите и побољшања животне средине“. Ј. Кремер с правом наводи одрживи развој као један од циљева политике заштите животне средине ЕУ, али критикује укључивање овог концепта у одредбе

---

¹¹ Banks, D., Davies, C., Gosling, J., Newman, J., Rice, M., Wadley, J., Walravens, F. ,2008, Environmental crime – A threat to our future, Environmental Investigation Agency, London, стр.2

оснивачких уговора ЕУ, истичући да је „нејасно значење“ истог концепта „нејасно“ је с обзиром на његов садржај и да га није могуће успешно дефинисати. По мом мишљењу, проблем који је у питању није толико дефиниција садржаја овог концепта колико неуспешна појава истог у појединим одредбама оснивачких уговора. Садржај концепта треба да се дефинише пре свега секундарним правним актом, а одрживи развој као један од циљева еколошке политике ЕУ треба да буде изричито укључен у одредбу чл. 191, ст. 1 УФЕУ. Сматрам да је то исправнији приступ са правног и техничког становишта.

Коначно, као резултат разматраног законодавства, могу се донети неки општи закључци и препоруке за његово побољшање.

Експлицитна формулација принципа европског законодавства о животној средини мора посебно узети у обзир специфичну природу околине ситуације и факторе који је одређују.

Начела законодавства ЕУ о животној средини имају не само правни, већ и високи морални значај. Њихова друштвена вредност, укључујући правни, повезан је са потребом заштите животне средине за садашње и будуће генерације јер је бележник да је природа животни амбијент и извор сировина за сваку људску активност. Морални значај правних принципа који се разматрају укорењен је у осећају љубави према природи која се мора развијати у млађим генерацијама на свим нивоима образовања у државама чланицама ЕУ, што ће побољшати еколошку свест и еколошку културу друштва у њима.

Љубав према природи мора бити морална основа у формулисању принципа европског закона о животној средини. Сходно томе, принципи законодавства ЕУ о животној средини су, с једне стране, важан правни инструмент за заштиту животне средине, а са друге, средство за јачање моралног ткива друштва и подизање нивоа еколошког образовања и културе.

4. ЗАШТИТА ЧОВЕКОВЕ СРЕДИНЕ ПРЕМА НОРМАМА ДРЖАВА БИВШЕГ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ПРАВНОГ ПРОСТОРА

Индустријализација Федеративне Народне Републике Југославије, посебно после Другог светског рата, повећала је ниво загађења и допринела деградацији животне средине. Природни ресурси се слободно експлоатишу, а индустријски отпадни канали нису третирани на одговарајући начин. Како је Југославија била закупљена ратом почетком деведесетих, еколошка питања углавном су игнорисана. Међународни ембарго је вршио притисак на природне ресурсе и загађење земље, погоршан застарелим технологијама, ишао је у великој мери непроверено.

Међутим, слаби економски резултати такође су имали повољан утицај на животну средину. Пад опште економске активности између 1990. и 1999. године смањило је загађење и притисак на животну средину. Емисија загађивача смањила се између 1990. и 1997.

Због ерозије, откривања руда и одлагања отпада, око 20% површине Југославије могло би се класификовати као деградирано. Проблеми у вези с водом настају због брзе индустријализације, повећане урбанизације и притиска изазваних пољопривредом. Средином 1990-их мање од 10% отпадне воде у земљи је пречишћено пре пуштања у реке и језера, а крчење шума је убрзано.

Термоелектране и постројења за грејање производе око 40% загађења ваздуха. Употреба угља ниског квалитета (лигнита) изазива већину загађења ваздуха. Недостатак контроле емисија и неадекватно одржавање објеката погоршавају ситуацију. Квалитет ваздуха такође пати од старења возног парка моторних возила и горива углавном ниског квалитета. Старе и еколошки неосноване технологије, лоша технолошка дисциплина и ниска стопа искоришћења отпада доприносе индустријском загађењу.

Клима и географски положај Југославије створили су богату биолошку разноликост биљних и животињских врста. Према Светској унији за заштиту природе (ИУЦН), Југославија је један од шест главних европских центара биолошке разноликости, који је на трећем месту у Европи по броју врста по квадратном километру. За очување природне

разноликости заштићено је 4% територије земље, укључујући осам међународно заштићених подручја, 5 националних паркова и шеснаест регионалних природних паркова.

Југославија је наследила релативно добро развијен систем управљања животном средином у поређењу с оним у многим другим земљама у транзицији. Све до краја 1980-их, Савезна социјалистичка република је инвестирала око 1% свог БДП-а у заштиту животне средине. Међутим, због ратова и каснијих санкција, систем управљања заштитом животне средине је био поремећен скоро десет година. Од 2000. године постоје јасне индикације за све већи политички интерес за животну средину. Преговара се са Светском банком о плановима за израду националног акционог плана за заштиту животне средине (НЕАП), а овај Преглед успешности заштите животне средине предузет је у оквиру процеса „Околина за Европу“. Ови напори одражавају посвећеност Југославије да постане пуноправна чланица међународне еколошке заједнице.

Одговорности за заштиту животне средине подељене су између савезне државе, конститутивних република и општина. Федералне надлежности утврђене су уставом Југославије из 1992. године и различитим законима о животној средини. Ове компетенције су првенствено усмерене на прекогранична и међународна питања. До октобра 2000. године, питањима заштите животне средине бавила се на министарском нивоу Федерално министарство науке, развоја и животне средине. Након што су реформе смањиле број министарстава са 17 на 10, Савезни секретаријат за рад, здравство и социјалну заштиту, преко свог Одељења за околину, постао је одговоран за основна питања заштите околине на савезном нивоу.

Југославија је организована по систему двоструких стаза, при чему савезна држава и свака конститутивна република имале су свој устав. Заштита околине део је одговорности савезне државе. Требало би да формулише политику, донесе и спроводи савезно законодавство, друге законе и опште акте и обезбеди судску заштиту. Међу питањима која ће се решавати усвајањем нове уставне повеље налазе се одговарајуће уставне надлежности у следећим областима:

- (1) атмосфера и водотоци од међународног интереса и међународне воде и територијалне воде у односу на међународне односе;
- (2) спољнотрговински и царински режими и основна начела фискалног система;
- (3) научно истраживање и развој и регионални развој;
- (4) сигурност у свим врстама транспорта и основа система непокретности;
- (5) међународни односи;
- (6) одбрана и сигурност; и
- (7) заштита живота и здравља људи од заразних болести које прете целој земљи; производња и продаја лекова; заштита животиња од заразних болести и заштита биљака од болести и штеточина који прете целој земљи; продаја хемијских средстава за заштиту биља и животиња и контролу животиња и биљака који прелазе државне границе; генетски материјал у пољопривреди и шумарству; заштита од јонизујућег зрачења; производњу, продају и транспорт оружја и отровних, запаљивих, експлозивних, радиоактивних и других опасних материја (чл. 77, ст. 2-8).

Словенија ужива изузетно богату биолошку разноликост и пејзаже због свог положаја на месту спајања неколико еколошких региона. Природна задужбина земље побољшана је традицијом управљања природним шумама у близини и пољопривредом слабог интензитета. Шуме чине око 62% укупне површине земљишта, што је отприлике двоструко више од ОЕЦД просека.

Кључни механизам за дефинисање циљева и циљева одрживог развоја била је нова развојна стратегија Словеније 2014-2020. Средином 2015. године, Министарство животне средине и просторног планирања покренуло је свеобухватну јавну расправу о ажурирању Стратегије развоја просторног планирања (за период до 2050. године са средњорочним акционим планом до 2020.), са свеобухватним трећим кругом консултација који се одвија у марту 2016. године. Током последње деценије, Словенија је успоставила свеобухватно законодавство у области животне средине. Транспонирала је већину директива ЕУ о животној средини у Закон о заштити животне средине из 2004. године и друге националне законе. Увела је планирање инспекције заштите животне средине засновано на ризику и побољшала праћење и спровођење прописа. Неколико акционих планова и програма је у

плану, попут планова за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште, спровођења процене ризика од природних и других катастрофа, успостављања оперативног програма за снабдевање пијаћом водом, израде нове стратегије биодиверзитета и стварања националног развојног програма за успостављање адекватна инфраструктура за управљање отпадом. Други инструмент који пружа подршку појединцима је ЕЦО фонд, који ствара финансијске подстицаје за разне мере енергетске ефикасности и шеме обновљивих извора енергије.

Паралелно с тим развојем, Словенија је побољшала пружање и приступ информацијама о животној средини. Невладине организације за заштиту животне средине испуњавају важну улогу чувара, активно учествују у креирању политика заштите животне средине и играју улогу у управљању животном средином - на пример, помажући у управљању природним резерватима. Међутим, као и у многим земљама, правна основа која омогућава невладиним организацијама да оспоравају одлуке владе на судовима могла би се ојачати и повећати њихова независност од јавних финансија. Иако су бруто издаци за истраживање и развој у сврхе заштите животне средине реално потрошили више него удвостручили, систем иновирања у области животне средине у земљи произвео је релативно мало резултата.

Након масовних пожара 2017. године у два постројења за прераду отпада (Кемис Врхника и Екосистеми Залог), оба постројења су наставила са радом, упркос протестима локалних заједница. Оба догађаја су јасно показала значајне недостатке у законодавству и администрацији о животној средини и недостатак владине посвећености заштити животне средине и здравља грађана. Као посљедица догађаја, на свим постројењима за прераду отпада имплементирају се нови сигурносни механизми и процедуре.

Као нова држава чланица ЕУ, Хрватска се суочава са значајним еколошким обавезама у наредних 10 година. Управо у овом подручју Хрватска има најтежи задатак испунити захтеве ЕУ, иако многи хрватски грађани верују да је Хрватска еколошки прихватљивија од осталих, индустријски развијенијих еуропских земаља. Финансијски, најтеже обавезе су у областима управљања отпадом, третманом отпадних вода и индустријским емисијама и смањењем загађења.

Тренутно Хрватска нема систем управљања отпадом. Већина локалних власти одбацује необрађени комунални отпад на депоније. Примарни избор корисног отпада готово да и нема, нема постројења за термичку обраду комуналног или опасног отпада, а до сада није изграђен ни центар за управљање отпадом. Коначно, не постоје тржишни принципи у управљању такозваним посебним категоријама отпада, јер систем финансира Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност, чије је нетранспарентно и корумпирано пословање предметом све већег броја истрага Државног тужилаштва већ неколико година.

У Босни и Херцеговини постоји врло мало дефинисана структура за законе и прекршаје у области заштите животне средине. Кривични закони који се односе на животну средину називају се „кривична дела против животне средине, пољопривреде и природних ресурса“. Неки закони и прописи који нису нужно квалификовани или организовани под категоријом животне средине. Примери таквих закона су „Незаконита набавка и одлагање нуклеарног материјала“, „Загађивање питке воде и хране“.

У анализи из 2012. године, најчешћа кривична дела против животне средине била су крађа шума. То се односи на сечу стабала ради продаје и ако је количина била негде од 2 до пет кубних метара. Затворска казна одређена је запремином посеченог дрвећа. Овај злочин чини 96% свих кривичних дела која су процесуирана. Остали закони се односе на рударство, националне паркове, употребу воде, заштиту ваздуха, геолошка истраживања, управљање отпадом, пољопривреду, пољопривредно земљиште, заштиту енергије и слатку воду.

Бивша Југословенска Република Северна Македонија стекла је независност 1991. Поднела је захтев за чланство у Европској унији 2004. године, а статус земље кандидата добила је 2005. године, али није одређен датум почетка придруживања.

Стални напредак постигнут је у усклађивању законодавног оквира за заштиту животне средине са правном тековином ЕУ. Међутим, још увек је потребно усвојити значајан део законодавства, а примена је и даље ограничена, док су административни капацитети и финансијска средства неадекватни. Хоризонтално законодавство је релативно добро напредовало, остварен је напредак у области климатских промена,

индустријска контрола загађења, хемикалије, ГМО, бука, шумарство и здравље и нови закон о заштити природе представљао је главни корак у преношењу правне стечевине. Ипак, потребни су велики напори да се осигура пуна транспозиција и имплементација у овим областима. Ограничени напредак постигнут је у области квалитета ваздуха и воде, посебно због недовољних институционалних капацитета и фрагментираних одговорности.

Иако је забележен одређени напредак, потребни су додатни значајнији напори у области управљања отпадом. Надгледање животне средине је неефикасно, посебно због раштрканих надлежности између различитих министарстава и јавних тела, а инспекција, посебно на општинском нивоу, се слабо бави.

Квалитет ваздуха је значајан проблем, посебно у урбаним срединама. Индустријски системи за пречишћавање ваздуха и контролу емисије нису ефикасни, потрошња енергије је неефикасна, а загађење градског саобраћаја велико.

На квалитет воде озбиљно утичу пољопривреда и индустријске активности, посебно металуршка, хемијска и рударска индустрија. Главни извор загађења су ипак отпадне воде. Већина градова нема постројења за пречишћавање, а отпад из индустријских и рударских објеката, сточарских фарми и депоније неконтролисано је.

Управљање отпадом је једно од најозбиљнијих еколошких питања. Недостатак одговарајуће инфраструктуре омета адекватно одлагање отпада. Постоји само једно одлагалиште отпада, око 50 неовлаштених одлагалишта и хиљаде илегалних депонија.

Биолошка разноликост је веома богата, а земља се сматра једним од најважнијих средишта ендемизма у Европи. Око 7,3% територије класификовано је као заштићено, а очекује се да ће се ово подручје повећати на 12% до 2020. Ипак, остаје неколико претњи природи, због нпр. недостатка свести, низак институционални капацитет, неодржива пољопривреда, стално исушивање мочварних подручја и неконтролисана урбанизација и индустријализација.

Ерозија тла и суша значајне су природне опасности.

Црна Гора је у процесу интеграције са ЕУ постепеним усвајањем и применом законодавства ЕУ. Побољшања у области заштите ваздуха повезана су са усвајањем следећег новог законодавства:

- Закон о заштити ваздуха;
- Уредба о ограничавању емисије загађивача ваздуха из стационарних извора;
- Уредба о успостављању мреже мерних тачака за праћење квалитета ваздуха;
- Уредба о врстама загађивача, граничним вредностима и другим стандардима квалитета ваздуха;

све у потпуности усклађено са законодавством ЕУ.

Од 1. јануара 2011. употреба бензинских мотора са додацима на бази садржаја олова и сулфата у течним горивима са нафтним пореклом била је забрањена Уредбом о граничним вредностима загађивача у горивима са нафтним пореклом, у складу са ЕУ прописи.

Политике и стратегије су кључни елемент система управљања заштитом животне средине у земљи. Политика заштите животне средине треба да постави приоритете и пружи стратешке, дугорочне правце. Савезна држава је развила следећа три кључна политичка документа:

- Резолуција о политици заштите животне средине (1993);
- Резолуција о заштити биодиверзитета (1993); и
- Средњорочни програм економског опоравка и транзиције (2001).

Наводи се Резолуција о политици заштите животне средине има 12 програма и 49 приоритетних мера које се преиспитују и усвајају сваких пет година. Закон о основним начелима заштите животне средине (бр. 24/98) је 1998. дао инструмент за спровођење ове Резолуције. Програми, усредсређени на воду, ваздух, шуме, тло, природно наслеђе, биодиверзитет, отпад, опасне материје, јонизујуће зрачење, регионално планирање, урбанизам, архитектонску баштину и буку, углавном захтевају израду конкретнијих политика за сваку од њих . Конкретни циљеви постављени су за бројне програме, на

пример да се реши проблем привременог складиштења радиоактивног отпада до 2015. године.

Резолуција о заштити биодиверзитета утврђује циљеве и принципе заштите биодиверзитета и укључује четири програма за њихово постизање, укључујући програм праћења и програм за идентификацију процеса и активности који негативно утичу на биодиверзитет (видети такође поглавље 9, о очувању биодиверзитета и заштита природе).

Изјава о политици, „Прекид са прошлoшћу: Пут ка стабилности и расту“, припремљена је за донаторску конференцију коју су у јуну 2001. организовале Светска банка и Европска комисија. Пoглавље 12 посвећено је окружењу и предлаже програм заштите животне средине заснован на приближавању закону Европске уније о заштити животне средине. Поставља и краткорочне и дугорочне циљеве. Краткорочне циљеве прате следеће кључне акције:

- Јачање капацитета за спровођење процене утицаја на животну средину и дозвола за загађивање и
- Обнављање и јачање система праћења и информисања о животној средини.

Правни оквир је био добро развијен и у Југославији (1991-2001) постоји широк спектар закона и прописа. Постојало је преко 150 закона и 100 прописа и на савезном и на републичком нивоу. Најважнији савезни закон је Закон о основним начелима заштите животне средине из 1998. године. Овим законом утврђују се основни принципи одрживог развоја, интегрисана контрола загађења, плаћања загађивача и одговорност корисника и учешће јавности. Такође описује главне савезне надлежности, укључујући:

- Процена утицаја на животну средину са прекограничним ефектима;
- Заштита од супстанци које оштећују озонски омотач;
- увоз, извоз и транзит отпада;
- увоз, извоз и транзит угрожених врста дивље фауне и флоре;
- Индустијске несреће у прекограничном контексту;
- Финансирање;
- Надгледање, инспекција и спровођење; и

- Одговорност за штету по животну средину.

За спровођење овог закона надлежан је Савезни секретаријат за рад, здравство и социјалну заштиту, посебно његово Одељење животну средину. То се догађа углавном издавањем увозних и извозних дозвола за отпад и угрожене врсте и разменом информација о прекограничним утицајима на животну средину. Међутим, гранична инспекција још није успостављена.

Југославија није потписала Конвенцију економске заједнице Уједињених нација за Европу о процени утицаја на животну средину у прекограничном контексту . Што се тиче Базелске конвенције о контроли прекограничног кретања опасног отпада и њиховом одлагању (1989.), савезна држава предвиђа дозволе за увоз, извоз и транзит опасног отпада. Међутим, на републичком нивоу, од септембра 2002. године, у Србији је унутрашњи транспорт опасног отпада и радиоактивних супстанци у надлежности Министарства за заштиту природних ресурса и животне средине према Конвенцији о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и Флора (ЦИТЕС), савезна држава даје дозволе за увоз, извоз и транзит угрожених врста.

Закон о хидрометеоролошким пословима од интереса за земљу (бр. 18/88 и 63/90)¹² регулише углавном атмосферу, праћење ваздуха, загађења воде и радиоактивности, прикупљање и скривање података и хидрометеоролошки информациони систем. Федерални хидрометеоролошки завод и републички хидрометеоролошки заводи надлежни су за спровођење овог закона.

Закон о водном режиму (бр. 59/98)¹³ регулише режим водотока од међународног интереса и међународних вода, емисије и квалитет воде, надзор и надзор. Стандарди емисије и квалитета воде нису усвојени. За спровођење овог закона надлежно је Федерално министарство економије, преко његовог Одељења за водне ресурсе и Федералног хидрометеоролошког завода (види поглавље 5 о управљању водама).

Остали релевантни савезни закони укључују:

---

¹² Закон о хидрометеоролошким пословима од интереса за земљу, Сл.гласник СФРЈ бр. 18/88 и 63/90

¹³ Закон о водном режиму, Службени лист СРЈ”, број 59 од 4. децембра 1998, „Службени гласник РС“, број 101 од 21. новембра 2005

- Закон о превозу опасних материја (бр. 27/90, 45/90, 24/94, 28/96 и 21/99). Овим законом утврђују се услови за превоз опасних материја, мере безбедности у превозу, дозволе за извоз, увоз и транзит опасних материја и граничне инспекције. Надлежни органи за овај закон су Министарство здравља Федералног секретаријата за рад, здравство и социјалну заштиту, Федерално министарство унутрашњих послова и Федерално министарство саобраћаја (види поглавље 13, о саобраћају и животној средини);
- Закон о производњи и трговини отровним материјама (бр. 15/95). Овим законом су прописани услови за производњу и промет отровних материја, категорије отрова, њихово паковање, трговину и употребу, уклањање отровних остатака и граничну инспекцију. За спровођење овог закона надлежно је Министарство здравља Федералног секретаријата за рад, здравство и социјалну заштиту;
- Закон о заштити од јонизујућег зрачења (бр. 46/96). Овим законом су прописане опште мере заштите, посебно мере безбедности за нуклеарне структуре и супстанце, као и за њихов увоз, извоз и транзит и граничну инспекцију. Федерално министарство економије и Министарство здравља Федералног секретаријата за рад, здравство и социјалну заштиту надлежни су за овај закон;
- Закон о спољној трговини (бр. 46/92, 16/93 и 24/94) садржи одредбе које се односе на животну средину (увоз, извоз и транзит опасних материја);
- Закон о стандардизацији (бр. 30/96) захтева стандарде и техничке прописе за заштиту људског живота, здравља и животне средине. Надлежни орган за спровођење овог закона је савезни Завод за стандардизацију; и
- Царински закон (бр. 45/92) и одговарајући прописи садрже одредбе о царинском надзору и поступцима који се тичу робе штетне или опасне за животну средину. Федерални Секретаријат за рад, здравство и социјалну заштиту надлежан је за послове околине.

5. НОРМЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА У СРПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

У Републици Србији систем заштите и развоја животне средине¹⁴ тренутно садржи више од стотину прописа о: стамбеном и урбанистичком планирању; изградња; Рударство; геолошка истраживања; заштита вода, тла, биљака и животиња; шуме; национални паркови; Управљање отпадом; продаја отровних материја; продаја и транспорт експлозива и ултра-опасних материја итд. Такав огроман регулаторни систем (вођен великим бројем правила и којим управљају различити државни органи, јавне службе или јавна предузећа и агенције које раде у различитим секторима) не може предвидјети досљедна и кохерентна заштита животне средине. Економски интереси и некономски разлози су превладавали на услове и начин експлоатације природних ресурса и материјалних добара, не водећи рачуна о директним или индиректним утицајима на животну средину. До сада је овакав приступ садржавао неспојиве акционе планове и одлуке на националном и другим нивоима, као и недовољну координацију и активност свих друштвених субјеката у процесу заштите и очувања природних ресурса, материјалних добара и животног окружења на територији Републике Србије. Великом броју законодавних и регулаторних аката недостају заједнички циљеви и јединствени циљеви и производе незадовољавајуће ефекте у смислу успостављања одговорног односа и солидарности према кориштењу природних ресурса и заштите животне средине. Овај наводно регулисани систем заштите животне средине заправо захтева консеквентан приступ у процесима доношења одлука и спровођењу одлука, као и синхронизовани систем законских захтева и мера за заштиту животне средине и за спречавање и контролу употребе природних ресурса и материјалних добара.¹⁵

Из тог разлога, на почетку 2002. године, српско законодавство је ушло у процес израде нових законских решења намењених регулисању, заштити и подстицању развоја животне средине у целини и неких њених саставних делова: воде, ваздуха, тла, флору и фауну, итд; владајућа идеја је била да се ово веома важно подручје регулише на новим законским основама. Сложеност и међусобна повезаност еколошких појава и процеса захтева интегрални приступ и захтева утврђивање основних принципа и услова за

¹⁴ Матијевић, Д., 2007, Екологија кроз судску праксу - кривични аспект, Одвјетник, Загреб, стр.40-45

¹⁵ Јовашевић, Д., Милошевић, М., 2002, Одговорност за штету изазвану пожаром и експлозијом, Зборник радова: Системска анализа штета у привреди, осигурању и превентивно инжењерство, Београд, стр.201-204

успостављање чврстог нормативног оквира у области управљања природним ресурсима и заштите животне средине.¹⁶ Такво интегрално управљање природним добрима и заштита животне средине је савремени захтев који обезбеђује потребну равнотежу и хармонију између човека (и његових активности) и природе, и даље омогућава остваривање права савремених и будућих генерација на здрав живот.

У Републици Србији постоји широк спектар законодавних и регулаторних аката (различитих правних сила и овлашћења) који регулишу различита питања која се тичу заштите животне средине у целини или неких њених специфичних елемената: хране, воде, ваздуха, тла, итд.¹⁷ Дакле, српски законодавац настојао је да створи чврст правни основ који би се састојао од законодавних и регулаторних аката чији би обавезујући карактер обавезао све учеснике у друштвеном животу да се придржавају ових прописа у свакодневном животу и који би одредили разлози за утврђивање одговорности и изрицање одговарајуће казне за кршење ових законских одредби.

6. ЕКОЛОШКИ КРИМИНАЛИТЕТ И КРИМИНОЛОШКИ ПРИСТУП

У протеклим годинама и вековима људи су третирали животну средину на начин као да је поседују. Постепено, са порастом земаљске популације, загађење животне средине се такође повећавало, а са индустријализацијом друштва штета по животну средину се такође умножила тако да научници верују да штета коју су људи нанели земљи и животnoj средини у последњих 100 година није упоредиво са читавом људском историјом.

У ствари, посебна пажња је посвећена животnoj средини и штети по животну средину у прошлим декадама, а о животnoj средини су развијени многобројни закони. Међународна заједница полазиште за заштиту животне средине започиње са Стокхолмском конференцијом (1972), а 26 принципа ове конференције играло је значајну улогу у развоју међународног законодавства о животnoj средини.

---

¹⁶ Ђорђевић, Ђ., 2010, Угрожавање живота људи штетним производима, Правни живот, Београд, стр.191-204

¹⁷ Гучетић, В., 2007, Кривична заштита човекове природне средине у СФРЈ, Југослованска ревија за криминологију и кривично право, Београд, стр. 77-87.

Након тога у Бразилу је одржана Рио конференција (1992), под називом Околина и развој. На овој конференцији припремљене су за потписивање два важна правна инструмента о климатским променама и биолошкој разноликости. На овој конференцији, државе су одобриле Агенду 21 са принципима очувања шума.

Након Конференције у Рију, многе промене у заштити животне средине извршене су како на регионалном тако и на међународном нивоу. Десет година касније, у Јоханесбургу је одржана Конференција о одрживом развоју (Земаљски самит 2002), која је завршена најавом осам главних циљева, укључујући искорењивање сиромаштва, универзално основно образовање, родну равноправност, смањење дечије смртности, оснаживање жена, борба против АИДС-а, маларије и других болести, обезбеђивање одрживости животне средине и развој глобалног партнерства за развој.

Поред тога, конференција Рио-20 (2012) која се одржала у Бразилу, наглашавајући принципе дефинисане на прошлим конференцијама, посветила је посебну пажњу смањењу сиромаштва.

Иако су поменуте конференције предузеле важан корак у формулисању међународног закона о животној средини, ниједна од њих није разматрала еколошку криминализацију на међународном нивоу. Међутим, улога ових конференција и инструмената у постављању темеља за даље разматрање заштите животне средине и, према томе, напоре држава за криминализацију животне средине на домаћем и међународном нивоу не може се занемарити, узимајући у обзир ону од важних ствари које су државе урадиле у последњим деценијама у свом домаћем закону била је еколошка криминализација ради заштите и очувања животне средине¹⁸. С тим у вези, владе су закључиле да се мере заштите животне средине не могу ограничити на законске и административне мере, а за решавање штете по животну средину треба да пронађу озбиљнији приступ.¹⁹

Стога су државе покушале да ратификују кривично право и правила заштите животне средине ослањајући се на одредбе, прописе и јавно право и уз помоћ

---

¹⁸ Кековић, З., Тодоровић, З., 2008, Угрожавање животне средине у Републици Србији – безбедносни аспект. НБП, Криминалистичко-полицијска академија, бр. 13(3), стр.45-96

¹⁹ Clifford, M. Environmental crime - enforcement, policy and social responsibility. Gaithersburg: Aspen Publishers, 2008, стр.17

међународних инструмената у свом домаћем закону; такође је оставио многа размишљања и критике, посебно код развијених земаља, и делимично спречио оштећење животне средине, нарочито загађење животне средине у тим земљама²⁰. Али генерално ове мере нису биле ефикасне за еколошке злочине на међународном нивоу. Последњих година у оквиру законске доктрине дате су различите дефиниције еколошког криминала, укључујући четири наведена случаја у наставку:

- Криминалитет у околини је активност која се увек дешава са намером да нанесе штету или потенцијално наштети еколошком или биолошком систему, а његов циљ је углавном стицање профита.
- Криминалитет у околини је дело или пропуст који је наведен у закону, те стога починиоца треба процесуирати или подвргнути кривичним забранама. Ти злочини су сигурно нанијели озбиљну штету и ризик по сигурност и здравље људи, као и све елементе животне средине.
- Зелени криминалитет: Овај је појам први увео Линч. Касније га је написала књига у сарадњи са Ненси Франк о зеленом криминалу и његовом односу према политици и економији.²¹ Ова студија се временом проширила и на њој су вршила истраживања и други криминалисти и међународне институције. У литератури за криминологију не постоји јединствена дефиниција зеленог криминала. Али може се рећи да зелени злочин укључује дело или пропуст који је и законит и незаконит. На пример, сеча неких стабала на неком подручју није злочин, али његов наставак у будућности можда неће бити од користи природи и људима у том подручју.²² Стога се могу сматрати правним радњама, али се истовремено не сматрају еколошким злочинима. У зеленој криминологији злочини се посматрају из животне средине. Ови злочини могу бити против људи и разних врста.

---

²⁰ Rice, M., Environmental crime a threat to our future, 2008. Преузето са http://www.unodc.org/documents/NGO/EIA_Ecocrime_report_0908_final_draft_low., 28.07.2019. године

²¹ Бејатовић, С. и Шикман, М., 2014, Транснационални еколошки криминалитет. У: Зборник радова: Међународна научностручна конференција: Сузбијање криминалитета и европске интеграције, с освртом на еколошки криминалитет., стр. 12-17.

²² Бјелајац, Ж., Дашић, Д. & Спасовић, М. Значај развоја еколошке свести. Изворни научни рад, 58(4). 2011. Преузето са: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2011/0025-85551104567B.pdf>, 28.07.2019. године

Можда је најбоља идеја за достизање индекса криминализације и за дефинисање зеленог криминала класификација ових злочина и решавање сваког од њих појединачно.

Генерално, зелени злочин је могуће замислити на два начина:

- злочин који директно штети животној средини;
- Злочин који посредно узрокује штету животној средини и катастрофе, као што је одлагање отровног отпада у земљу

Да би се боље проценили зелени злочини, треба имати на уму да су, на пример, жртве тих злочина, људи или не-људи, и степен штете нанесене на регионалном или међународном нивоу.²³ Али у том погледу постоји проблем: Иако су светски медији покушали да људима постану свесни штете, они који штете околини покушавају да сакрију своја незаконита дела уз помоћ политичара, а то криминалистима отежава спровођење истраживања и истраге.²⁴

Многе доктрине су такође дефинисале еколошки злочин као екоцид. Екоцид као правна доктрина укључује активности које штете екосистему, земљи и човеку и, на крају, доводе до немогућности коришћења и експлоатације земљишта. Треба напоменути да сврха употребе и експлоатације није пука материјална употреба, већ се активности које доводе до губитка визуелног ужитка и угрожавају интересе животиња сматрају Екоцидеом²⁵. Иако су разне институције и појединци нудили различите дефиниције еколошког криминала и те су дефиниције блиске једна другој у значењу, до сада није дата јединствена дефиниција еколошког криминала као међународног злочина. Разлог је тај што се за постизање јединствене дефиниције мора дефинисати обим еколошког криминала. У међувремену, многе владе и политичари који сматрају да су њихови интереси угрожени покушавају то избећи.

---

²³ Бошковић, М., 1993, Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета. Београд: Виша школа унутрашњих послова Земун, стр.91-95

²⁴ Матијевић, М., 2009, Специфичности сузбијања еколошког криминалитета. У: Међународна конференција: Еколошка безбедност у постмодерној животној средини, стр. 2

²⁵ Бошковић, М., 2010, Изазови индустријског друштва: нове технологије и еколошка безбедност. Београд: Факултет безбедности Универзитета у Београду, стр.56

Многи правници су предложили да се еколошки злочин сматра петим међународним злочином, а Међународни кривични суд правде такође је надлежан за овај злочин, заједно са четири друга злочина који су геноцид, злочини против човечности, ратни злочини и злочин агресије.²⁶ Разлог за овај предлог је да, када се злочини и њихови ефекти шире ван граница држава, ниједна држава нема довољно и неопходних ресурса и моћи за борбу против ове врсте криминала. Дакле, постоји потреба за институцијом која би казнила починитеље таквих злочина, а пошто су еколошки злочини прекогранични злочини, многи правници су предложили Међународном кривичном суду да буде надлежан за ове злочине у окружењу. Ти правници сматрају да је геноцид варварски чин који води ка нестанку групе људи; еколошки криминал такође доводи до штете по животну средину која може бити узрок губитка и уништења многих људи. На пример, вода за пиће контаминирана хемикалијама може проузроковати смрт многих људи или имати неповратан утицај на будуће генерације, попут појаве генетских поремећаја.

Генерално, за међународне злочине сматрају се три категорије. Али не можемо прецизно да нађемо карактеристике злочина у животној средини у ове три категорије.

Прва категорија међународног криминала је злочин који се бави трговином људима и дрогом. Ови злочини се сматрају такозваним организованим криминалом (Палермо конвенција 2000). У случају еколошког криминала, Конвенција ЦИТЕС (1973) може бити некако слична организованом криминалу. Проблем је што се трговина дивљим животињама понекад догађа изван граница земље, а не изван ње.²⁷

Друга категорија се односи на злочине почињене у ратним временима или у противничким односима двеју или више земаља. На пример, злочин агресије био је један од најосновнијих и најзначајнијих злочина који се наводи на Нирнбершком суду. Важна поента је да је тачно да се у Статуту МКС-а разговарало о еколошким злочинима за

---

²⁶ Ђукановић, М, 2001, Екоречник - Појмовник о животној средини. Београд: Веларта, стр.97

²⁷ Еман, К., 2012, Doctoral Dissertation - Crimer against the Environment - Comparative Criminology and Criminal Justice Perspectives. Марибор: Факултет студија безбедности - Универзитет у Марибору, стр.31-35

вријеме рата, али проблем је што већина губитака и штете нанесених околишу није у мирном времену, а не у ратним временима.²⁸

Трећа категорија међународног криминала наглашава злочине над људима и углавном се бави питањима људских права. У овој врсти криминала границе немају значења и ако се ова врста криминала догоди унутар граница неке земље, довољно је важна да утиче на цели свет.

Многи научници сматрају да се злочини у области животне средине сматрају делом злочина који се односе на људска права и може се рећи да је закон о животној средини основа и темељ људских права; али насупрот томе, друга група адвоката за заштиту животне средине верује да се неки злочини у области животне средине не дешавају директно, па се њихови ефекти не знају одмах, па не могу изазвати изненадни шок за међународну заједницу. Стога се еколошки злочини не могу класификовати као апсолутни део последње категорије. Другим речима, ефекти штете по животну средину постају очигледни постепено током многих година. Међутим, треба напоменути да су основа и темељи еколошких злочина попут других међународних злочина и сви су они злочини против човечности.

1997. године судија Веерамантри у случају Габциково – Нагимарос који је био сукоб између Мађарске и Словачке на Међународном суду правде је изјавио у свом независном и одвојеном мишљењу да:

Заштита животне средине је такође витални део савремене доктрине људских права, јер је сине куа нон за бројна људска права попут права на здравље и право на сам живот. Једва је неопходно разрадити то, јер штета за животну средину може угрозити и поткопати сва људска права о којима се говори у Универзалној декларацији и другим инструментима о људским правима. Иако, стога, сви народи имају право да покрећу развојне пројекте и уживају њихове предности, постоји дужност да се осигура да ти пројекти не наносе значајну штету животној средини (Веерамантри 1997).

---

²⁸ Јовић, Ж., 2012, Социјално-политички аспекти еколошког тероризма (докторска дисертација). Београд: Факултет политичких наука Универзитета у Београду, стр.46

Многи правници за заштиту животне средине верују да би еколошки криминал требао имати међународне димензије, тако да се може сматрати злочином на међународном нивоу; злочини који се дешавају у некој земљи морају имати међународни утицај. На пример, иако се сушење језера догађа унутар граница неке земље, оно може имати међународне димензије. Један од његових утицаја је то што могу да постоје веома ретке и специфичне врсте које живе у том језеру, а у ствари ове врсте припадају целом свету, а не одређеној земљи; или научници за животну средину су изјавили да у случају пресушивања језера на једној страни планете може допринети губитку других ресурса са друге стране планете. Због тога околишни злочин има одређене карактеристике које га разликују од осталих међународних злочина.

Еколошки криминалитет се често у ширем политичком и социјалном контексту не узима озбиљно. Он представља једну од најбрже растућих области прекограничног криминалитета, а карактеришу га велика добит и мали ризик за оне који се, пре свега, баве трговином дрветом, кријумчарењем дивљачи, пласирањем на црно тржиште супстанци које оштећују озон, као и илегалном трговином опасним и отровним отпадом. За транснационални еколошки криминалитет су карактеристичне мреже криминалаца који се баве кријумчарењем тачно одређене врсте робе, укључивање криминалних група које се баве другим облицима илегалне трговине а, у неким случајевима, и придруживање политички мотивисаних организација које овим долазе до средстава којима финансирају своје друге активности. Међутим, за разлику од других облика транснационалног криминала, у области еколошког криминала не постоји међународни уговор којим се регулише спречавање, сузбијање и кажњавање илегалне трговине и кријумчарења. Стога су успостављени иновативни механизми сарадње који се супротстављају криминолошким и еколошким изазовима у вези са овим све озбиљнијим обликом прекограничног криминалитета.

Од кључне важности за схватање еколошког криминалитета јесте његово правилно дефинисање, што представља посебан проблем, јер до сада није усвојена

општеприхваћена дефиниција овог појма –како у националним, тако ни у међународним актима.²⁹

У том смислу можемо говорити о ужем или ширем одређењу еколошког криминалитета.

У првом случају мисли се на кривичноправне дефиниције еколошког криминалитета "који се односи на све радње којима се крше одредбе еколошких прописа и којима се причињава значајна штета или угрожава животна средина и здравље људи"³⁰

Стога, еколошки криминал се односи на било коју повреду не само националног, већ и међународног еколошког права или конвенција које треба да обезбеде очување и одрживост животне средине у свету.³¹ Акцент је на намерном угрожавању или оштећењу животне средине, дакле свесном и вољном чину који пословне и личне (дакле, појединачне интересе) претпоставља општем друштвеном интересу који се огледа у здравом природном окружењу.³²

Еколошки криминал, без обзира у којем контексту га посматрамо, дефинитивно спада у оне обике криминалитета чија димензија није само национална, већ је и транснационална. Атрибут „транснационални“ може се додати како би се посебно нагласио међународни елемент, тј. како би било наглашено то да организоване криминалне групе укључене у еколошки криминал делују изван граница националних држава, при чему се међусобно повезују и стварају криминалне мреже.

У Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (UN Convention, 2001), кривично дело поседује својство „транснационалног“ онда када је: а) учињено у више држава; б) учињено у једној држави, али је већи дио припрема, планирања, руковођења или контроле обављен у некој другој држави; ц) учињено у једној држави, али је у њега укључена група за организовани криминал која се

---

²⁹ Никач, Ж., 2003, Улога међународне кривично-правне помоћи у борби против криминалитета, часопис Безбедност бр.01/03, стр.73.

³⁰ Костић, М., 2009, Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр. 10, Удружење правника Србије, Београд, стр. 175

³¹ Jacqueline Vaughn Switzer, "Environmental Politics, domestic and global dimensions", Northern Arizona University, 2004. str. 13.

³² Костић, М., 2009, Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр. 10, Удружење правника Србије, Београд, бр. 10, стр.179

бави криминалним активностима у више држава; д) учињено у једној држави, али су битне последице наступиле у некој другој држави.³³

Еколошки криминалитет у најновије време представља облик криминала који узима све већи замах. Посебно се истиче организовани еколошки криминал који се односи на нелегално депоновање опасног отпада у који спадају електронски отпад, нуклеарни отпад и други облици опасног отпада. Исто тако организовани еколошки криминал може да се односи и на нелегалну сечу шуме, нелегалну трговину забрањеним животињским и другим видовима, и друга кривична дела која обавља организована криминална група. Због озбиљности и због високе материјалне добити која је резултат еколошких кривицих дела, међународне организације, као што је Интерпол, формирале су радне групе које се баве превенцијом и сузбијањем овог вида криминала.³⁴

Еколошка политика и очување еколошке средине у XXI веку представља свеукупан део политике једне земље.³⁵ Као таква, еколошка политика се заснива на планским и темељиним одлукама које имају за циљ да се усмеравају ка акцијама које воде остваривању циљева у области заштите, очувања и унапређења животне средине. Највећа одговорност свакако лежи у Законској регулативи али и на предузећима и фирмама која сама требају уложити пре свега велике напоре, али и економске и финансијске, како би се одржали и пронашли нове унутрашње ресурсе, док државне институције морају препознати и што јасније и снажније подстицати промене на пољу стратегије еколошке одрживости.

Злочини према животној средини представљају незаконити чин који директно штети животној средини и целокупном човековом окружењу. Међународна тела као што су Г8, Интерпол, Европска унија, Програм Уједињених нација за животну средину и Међурегионални институт за истраживање криминала и правосуђа Уједињених нација признали су следеће еколошке злочине:

---

³³ Костић, М., 2009, Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр. 10, Удружење правника Србије, Београд, бр. 10, стр.181

³⁴ Jacqueline Vaughn Switzer, "Environmental Politics, domestic and global dimensions", Northern Arizona University, 2004. str. 13.

³⁵ Костић, М., 2009, Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр. 10, Удружење правника Србије, Београд, бр. 10, стр. 182

- Незаконито трговање дивљим животињама угрожених врста супротно Конвенцији о међународној трговини угроженим врстама фауне и флоре (ЦИТЕС);
- Кријумчарење супстанци које оштећују озонски омотач (ОДС) супротно Монреалском протоколу из 1987. године о супстанцама које нарушавају озонски омотач;
- Дампинг и недозвољена трговина опасним отпадом у супротности са Базелском конвенцијом из 1989. године о контроли прекограничног кретања опасног отпада и других отпадака и њиховог одлагања;
- Нелегалан, непријављен и нерегулисан риболов у супротности са контролама које су наметнуте од стране различитих регионалних организација за управљање рибарством;
- Нелегално сечење и повезана трговина украденом дрветом у супротности са националним законима.

Интерпол олакшава међународну полицијску сарадњу и помаже својим земљама чланицама у ефикасној примени националних и међународних закона и уговора о заштити животне средине. Интерпол је почео борбу против еколошког криминала 1992.

Данашња цивилизација развијана је на парадигми сталног материјалног раста и подстицања бескрупулозне потрошње природних ресурса. Последице су познате. Човечанство улази у трећи миленијум са глобалним еколошким проблемима:

- оштећење биосфере и њених екосистема,
- демографска експлозија - до 2040. године очекује се 10 милијарди становника,
- глобалне промене климе,
- исцрпљеност природних ресурса,
- отпад у несавладивим количинама,
- оштећење здравља људи итд.³⁶

---

³⁶ Џозеф Р. Де Жарден, 2006, Еколошка етика, Увод у еколошку филозофију, сл. гласник, Београд, стр. 78

6.1. Феноменолошка обележја еколошког криминалитета

Као што је случај са свим осталим облицима илегалне трговине, бројке о тачној величини и вредности тржишта транснационалног еколошког криминалитета делом се ослањају на екстраполацију из стварних запљена, а делом на спекулације и нагађања. Ови напори се додатно компликују чињеницом да се веома често, упоредо са илегалном, одвија и легална трговина робом у области екологије. Било како било, размере илегалне трговине не би требало потценити. Процене сугеришу да је минимално 25% америчко Једна детаљна студија урађена 2004. године за Удружење за шуме и папир, сугерише да би између 12% и 17% обловине која улази на међународно тржиште могло бити „сумњивог“ порекла, док 5% до 10% укупне глобалне вредности дрвопрерађевина такође има сумњиве изворе. Остали извештаји сугеришу да токови новца који су у вези са индивидуалним трансакцијама у илегалној трговини дрветом „могу да износе и до неколико десетина милиона долара“. Тржиште можда јесте профитабилно за трговце дрветом, али је свакако скупо за власти једне државе. По проценама Светске банке, илегална сеча дрвета у земљама у развоју доводи до губитка у износу од 10 милијарди годишње, са додатних 5 милијарди долара које се изгубе утајом пореза и неплаћањем ауторских накнада, о чему ћемо касније писати. међународне трговине дивљим животињама и биљкама илегално.

УН-ов програм за заштиту околине (UNEP) дао је процену да је средином деведесетих година илегална трговина супстанцама које оштећују озон износила негде између 16 и 30 хиљада тона годишње, тј. више од 10% глобалне производње. У то време различити извори су ову трговину описивали као „конкуренцију трговини кокаином као једној од најпрофитабилнијих илегалних ствари које прелазе границу САД“. Упркос унапређеном надзору и стриктнијим националним и међународним контролама, ова трговина је и даље велика; процењује се да у оквиру легалне трговине супстанцама које оштећују озон, 10% до 20% бива прокријумчарено, иако се обим трговине у целини смањило. Домете илегалне трговине опасним отпадом је, вероватно, најтеже проценити с

обзиром на низ супстанци и производа који би се могли квалификовати као забрањени или су регулисани Базелском конвенцијом.³⁷

Напори уложени у надзорне активности дају назнаку могућег обима криминалне трговине. Једна полицијска акција из 2005. године, која је спроведена у 17 европских лука, указала је на то да је готово пола пошиљки отпада које су биле физички испитане било део одређених криминалних активности. Овај облик криминалне активности постаје све примамљивији због велике зараде и малог ризика, па чак и за оне који се њиме желе бавити у мањој мери, јер је то, према једном од посматрача овог криминалног феномена „сама суштина рационалног увећања профита“. Извештаји указују на то да се сечени комади илегалне слоноваче у Вијетнаму продају за 1.863 долара по килограму. На илегалном тржишту цена једног плавог мака достиже чак 60.000 долара. Године 2010. тајландске царинске власти су заплениле 500 клада ружиног дрвета, чија је вредност процењена на 1,5 милион долара на кинеском тржишту којем су и биле намењене.

У свом развоју, криминолошка мисао и криминолошке еколошке радње прошле су кроз две главне фазе.

- Прва фаза обухвата временско раздобље у коме криминологији предходе филозофска и хуманистичка размишљања о криминалитету.
- Друга фаза настаје у периоду француске револуције док трећа етапа почиње у последњој трећини 20. века.³⁸

Посматрано кроз историју, пре него што се конституисала као самостална наука криминолошка проблематика обрађивана је од стране разних других наука као што су психологија, филозофија, кривично право и друге сродних наука. Проблем криминалног понашања и криминалног радњи, први су формулисали и разматрали и грчки мислиоци попут Сократа, Аристотела и Платона. Међутим, криминологија као посебна научна дисциплина своје име први пут је добила тек у 19 веку.

Када је у питању модерније доба, појам криминологије први пут је употребљен од стране француског антрополога у његовом делу “Антропологије”, Италијански правник,

---

³⁷ Jacqueline Vaughn Switzer, “ Environmental Politics, domestic and global dimensions“, Northern Arizona University, 2004. стр. 13.

³⁸ Игњатовић, Ђ., 2007, Криминологија, Београд, стр.88

један од зачетника италијанске антрополошке школе, Рафаеле Гарофало преузео је појам криминологије у свом делу који је назвао “Криминологија”.³⁹

У почетку свог конституисања, када се криминологија није изучавала као данас њен главни задатак је био изучавање личности самог еликвента, тј. оног ко извршава кривичну радњу. Тек касније се почела више обраћати пажња и на само кривично дело.

Ове две појаве изучаване су са различитих аспеката:⁴⁰

- биолошког,
- психолошког,
- социолошког и
- психопатолошког

Овакво изучавање је довело до појаве различитих криминолошких дисциплина као што су:

- Криминална антропологија,
- Криминална педагогија,
- Криминална филозофија,
- Криминална психологија,
- Криминална биологија и друге.

Историја права је тако забележила различите појавне облике и видове испољавања имовинских кривичних дела, па тиме и разбојништва као најтежег кривичног дела овеврсте, од најстаријих времена. Заправо, прве податке о кривичноправној заштити имовине (као једне од највиших вредности људског бића поред живота и телесног

---

³⁹Игњатовић, Ђ., Појам и етиологија насилничког криминалитета, Преузето са http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_002-2011/Crimen_002-2011_02.Ignjatovic.pdf, 01.08.2019. године

⁴⁰ Игњатовић, Ђ., *op. cit.*

интегритета) налазимо већ у првим писаним правним споменицима старога света (иако се ту углавном ради о "неименованим" кривичним делима).⁴¹

Као део целокупног криминалитета, еколошки криминалитет, има неколико карактеристика које карактеришу и целокупни криминалитет, а то су: динамичност, масовност, организованост, експанзија, иностраност, као и поседовање вештина прилагођавања друштвено-политичким и економским односима.⁴²

Слично традиционалним кривичним делима, кривична дела везана за животну средину почињена су од стране различитих група и појединаца у друштву.

Велики део истраживачких напора у области криминала и правосуђа и креирања политике усмерени су на традиционалне злочине као што су силовање, пљачке, провале и наркотици. Ова и слична кривична дела су свакако важна; међутим, може се рећи да су и кривична дела везана за животну средину једнако важна. Чак и тако, еколошки криминал остаје недовољно истражен. Велики део неслагања у пажњи посвећеној еколошком и традиционалном криминалу произилази из разлика између актера укључених у ова два типа криминала. На пример, штете које проистичу из еколошког криминала су често индиректне. Кривична дела у вези са животном средином такође се разликују по томе што су често почињена од стране корпорација. Даље, кривична дела везана за животну средину разликују се од традиционалних злочина у томе што је у њихово извршење често укључено више појединаца, а идентификација починиоца може бити тешка. Идентификација починиоца (традиционалних) злочина често се лакше обавља.

Постоје многе друге разлике између еколошких злочина и традиционалних злочина. На пример, кривична дела везана за животну средину су типично више мултидимензионална од традиционалних злочина. Истраживање еколошког криминала захтева специфичне вештине и знање које често није потребно приликом истраге традиционалних злочина. Кривична дела против животне средине често укључују више жртава, док традиционални злочини обично укључују једног починитеља и једну жртву. Даље, кривична дела везана за животну средину често су почињена изван погледа

---

⁴¹ Здравковић, Љ., 2008, Разбојништво – кривичноправни и криминалистички аспект, Докторска дисертација, преузето са http://www.prafak.ni.ac.rs/files/disertacije/Ljubisa_Zdravkovic_Razbojnistvo_2008.pdf, 01.08.2019. године, стр.46

⁴² Бошковић, М., Бановић, Б., 2001, Криминалистика методика, Висока школа унутрашњих послова, Београд, стр.360

јавности. На пример, јавност можда није свесна да фабрика производи незаконит ниво загађења. Коначно, кривична дела против околине разликују се од традиционалних злочина у правним одговорима које генеришу. На пример, кривична дела везана за животну средину често се сматрају грађанским стварима које резултирају новчаним казнама, док се традиционални злочини процесуирају на кривичним судовима. Укратко, еколошки криминал се на различите начине разликује од традиционалних злочина, али су ова два типа криминала слична по томе што оба представљају значајну претњу друштву и одговорна су за значајне штете.

Организација еколошког криминала, односно активности које спадају у еколошки криминал, такође је једна од карактеристика овог облика криминала. Ако се организовани криминал посматра у „тржишном“ смислу, он тежи да се прошири у оним областима у којима постоји потражња и недостатак снабдевања и где се релативно велик, несразмеран профит може постићи у релативно кратком периоду, користећи правне, полу - легалне и илегалне методе, и није тешко претпоставити да је организовани криминал брзо видео своју шансу да делује управо у одређеним активностима које се односе на потенцијалне криминалне активности. С обзиром на еколошке карактеристике, организовани еколошки криминал феноменолошки се појављује у многим облицима.

У овим случајевима се манифестује као трговина природним ресурсима, илегална трговина биљкама и животињама, илегални / незаконити риболов, илегална експлоатација и трговина минералима и драгим камењем, дрвом или опасним отпадом.⁴³

Сублимирајући организацију и транснационалност еколошког криминала, неизбежно се намеће закључак, да је једна од његових карактеристика и да представља тзв. криминалитет белог оковратника. Еколошки криминал има све карактеристике криминалитета белог оковратника.

Из богатог репертоара злочина белог оковратника, ужи скуп његових најпознатијих и најраспрострањенијих облика, као што су: крађа података о животној средини, преваре,

---

⁴³ Бјелајац, Ж., Дашић, Д., Спасовић, М., 2011, Еколошка политика ЕУ и њен кривично – правни оквир, Међународна политика, Институт за међународну политику и економију, Београд, број 4, стр.574

проневере, кршење приватности, фалсификовање података о животној средини, кршење приватности (институције), саботажа, шпијунажа, изнуда, пропаганда, итд.⁴⁴

Оно што је карактеристично за еколошки криминал је то што неки (облици) методе приказивања еколошког криминала чине или дозвољавају (на тај начин индиректно учешће) управо високо позициониране представнике друштва, без обзира на то да ли се посматрају у политичком, економском или финансијском смислу. То је обично случај када је у питању тзв. корпоративни злочин у којем је еколошко кривично дело почињено кршењем административних прописа којима се уређује заштита животне средине.

Еколошки криминалитет представља негативну друштвену појаву. Последњих неколико година, сведоци смо да криминалитет све више буја. Такву слику поткрепљују и свакодневни извештаји у штампаним и електронским медијима.

Савремено друштво карактеристично је по томе да са једне стране долази до усавршавања извора и облика угрожавања, а са друге стране, немогућност државе да у потпуности заштити све потенцијалне објекте заштите. Савремени облици криминалитета испољавају се у разним облицима и видовима. Илегални промет и трговина опојним дрогама, кријумчарење оружја, тероризам, нове форме имовинског и привредног криминалитета, само су неки од облика криминалитета са којима се данас сусрећемо.

Основни субјекти у сузбијању, контроли и спречавању еколошког криминалитета су:

- полиција,
- службе безбедности
- војска
- јавно тужилаштво,
- суд и други државни органи.

Они кроз превентивни и репресивни начин деловања покушавају да што успешније заштите основне друштвене вредности. Превентивно сузбијање криминалитета старо је

---

⁴⁴ Атанасов, М., Гусковић, Д., 2006, Информатичка етика и профил компјутерског еколошког криминала, Технички факултет у Бору, Универзитета Београд, стр.414

колико и сам злочин. Подразумева низ мера и радњи различитих субјеката као што су појединци, школе, културне, спортске и друге институције, а све са циљем да се отклоне непосредни услови који погодују криминалитету. Ако превентивни метод не доведе до позитивних резултата, овлашћени државни органи ће предузетим репресивним мерама и радњама, открити и расветлити кривична дела, пронаћи и лишити слободе њихове починиоце, обезбедити доказе, покренути и водити кривични поступак, изрећи и извршити изречену кривичну санкцију.

Постоји велики број кривичних дела која су законом забрањена и за чије је извршење прописана одговарајућа санкција.

Криминалитет, у зависности на који начин се појмовно одређује, представља једну изузетно негативну друштвену појаву коју чини више повезаних активности једног или више лица, која се дешава у одређеном временском периоду, на одређеном простору, које су инкриминисане законским прописима чије непоштовање и кршење Закона за собомповлачи и адекватну кривичну санкцију. Казна или санкција за кршење основних Закона, зависи од степена друштвене опасности.

Наиме, према Ж. Алексићу, криминалитет представља, изузетно опасно друштвено зло а његови корени се могу наћи у друштвеним и материјалним условима класног друштва и класних друштвених уређења. Према В. Кривокапићу под криминалитетом се схвата сваки вид понашања појединаца или група који на било који начин подлежу третману кривичног законодавства, јер се таквим понашањем наноси штета појединцима, институцијама као и друштву у целини.

Такође, Кривокапић, истиче да се о извршењу кривичног дела може говорити ако су присутни следећи елементи:

- a) повређеност законске одредбе,
- b) починилац криминалне радње и
- c) жртва, тј. појединац, група или институција којој је начињена штета извођењем криминалне радње.

Ипак, појмовно одређене криминалитета може се схватити и као друштвено негативна и сложена појава која се може испољити у различитим облицима и видовима.

Оно што је довело до све већих и учесталијих криминалних радњи јесте следеће:

- техничко- технолошки прогрес
- модера породица
- динамичност света у коме се живи
- географски фактори
- економски фактори
- политичка сцена ⁴⁵

Борба против криминала захтева организовано, интегрисано и координисано ангажовање целокупног правног система. Природа савременог криминалитета, односно његових облика, захтева адекватну законодавну и практичну реакцију државе, свих њених органа, невладиног сектора, јавности као и међународну реакцију.

Основни субјекти у нашој држави, а којима је надлежност борба против криминалитета, јесу законодавни органи, органи унутрашњих послова, тужилаштво, судови и казнено - поправне установе. Ови субјекти, како би заштитили основне друштвене вредности, предузимају низ превентивних и репресивних мера и радњи. Као најважнији правни акти Републике Србије на којима се темељи њихов рад су Устав, Кривични законик, Закон о кривичном поступку, Закон о полицији, ЗОНДОСОК – Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, и други.

Осим адекватног законодавног оквира у борби против савременог криминалитета, неопходно је формирати и специјализоване државне институције и успоставити међународну сарадњу са сродним институцијама.

Први облик неформалног организовања у области организованог криминала у Србији је ПОСКОК, специјализована радна група у оквиру криминалистичке полиције. Навешћемо још и СБПОК – Служба за борбу против организованог криминала и БИА –

---

⁴⁵Љубиша Здравковић, *op.cit.*

Безбедносно информативна агенција, као важне организације у борби против криминалитета.

Веома је важна међународна сарадња на пољу сузбијања криминалитета. Највећа организација која се бави међународном полицијском сарадњом а значајна за нашу земљу је ИНТЕРПОЛ – Међународна криминалистичка полицијска организација. Циљ ове организације да осигура и развија најшире узајамно помагање свих органа криминалистичке полиције, а у оквиру постојећих закона у земљама чланицама. У оквиру ИНТЕРПОЛА дозвољена је само сарадња у области класичног криминалитета.

Европска полицијска служба – ЕВРОПОЛ, је криминалистичко обавештајна агенција Европске Уније. Циљ Европола је да повећа ефикасност и сарадњу између полицијских органа земаља чланица кроз прикупљање и размену обавештајних података у превенцији и борби са међународним организованим криминалом. Европол нема извршна овлашћења, односно његови службеници не могу да врше истраге и хапсе осумњичене у земљама чланицама.

У оквиру Европске Уније, а на пољу полицијске сарадње земаља чланица, веома је значајан ЕАВ – Европски налог за хапшење. Он представља правосудну одлуку којом једна држава чланица ЕУ упућује другој захтев за хапшење и предају одређене особе ради кривичног гоњења или ради извршења кривичних санкција.⁴⁶

ЕАВ представља убрзан и поједностављен процес екстрадиције. Његовим усвајањем поједностављена је процедура изручивања извршиоца кривичног дела и скраћен је временски оквир за извршење налога и изручење тражене особе.

Када је реч о имовинском криминалитету који се односи на малолетнике, онда њему треба посветити посебну пажњу с обзиром на то да се ради о посебној структури учиниоца кривичних дела, а самим тим и о посебним мотивима, социјалним и другим факторима, који утичу на малолетна лица да се одлучују на извршење појединих кривичних дела из области имовинског криминалитета.

---

⁴⁶ Ђорђевић, С., Европски налог за хапшење, десет питања десет одговора http://www.bezbednost.org/upload/document/evropski_nalog_za_hapenje.pdf, 13.07.2019. године

Узроци за чињење имовинских кривичних дела код малолетника су вишеструки. Као најважнији узрок јавља се економска криза и лош материјални статус у породици. Морална и општа друштвена криза, девалвиран васпитно-образовни систем, неадекватно коришћење слободног времена, средина у којој одрастају, само су неки од узрока за чињење кривичних дела од стране малолетника.

Малолетничка деликвенција представља данас највећи проблем код младих са којим се сусрећемо. У циљу спречавања имовинских кривичних дела малолетника потребно је ангажовање шире друштвене заједнице и установа у правцу утицаја на мењање става јавности према овим лицима, односно да се утиче на друштво да буде активније у сузбијању криминогених фактора која утичу на малолетна лица да се одају појединим облицима имовинског и било ког другог криминалитета.

6.2. Етиолошке карактеристике еколошког криминалитета

У данашњем времену моралног посрнућа, као и притиснути све већим сиромаштвом и борбом за боље животне услове, сведоци смо све већег присуства стања безбедносног дефицита који разара функционисање основних позитивних вредности како човека као појединца, тако и целог друштва.

Пораст сиромаштва и незапосленост смањује солидарност између људи, разара нормативни систем и социјалну кохезију, што је у великој мери допринело развију еколошког криминала. Неједнакост у приступу политичкој и свакој другој моћи, образовању, правној заштити, здравственој нези, карактеристични су облици структуралног насиља, које је обично невидљиво и извире из саме друштвене структуре. Све ово доводи до слабљења формалног система и ствара услове за све већи пораст криминалитета и укупног насиља у друштву. Криминалитет не само да је настао са настанком државе, већ прати и развој друштва кроз историју па све до данас.

Једна од основних и најзначајних карактеристика еколошког криминалитета јесте његов глобални карактер. Наиме, посматрајући активности еколошког криминалитета оне се најчешће конкретизују у одређеној регији или општини, док његве последице могу да погоде шире подручје, па чак и да пређу државне границе, прошире се на већи број

држава, на цели континет, или у најгорем случају на целу планету. Према томе, може се рећи да еколошки криминалитет глобалног карактера обухвата кривична дела против животне средине са глобалном или међународном димензијом, као и неке врсте међународних трансфера, кривичних дела повезаних са загађењем воде, ваздуха и земљишта, као и кривична дела против биљног и животињског света, која укључују илегални трансфер живих животиња. Под међународним еколошким криминалитетом се подразумева трговина и кријумчарење биљака, животиња, природних богатстава и средстава за загађивање који су забрањени споразумима или националним прописима. У последње време се све више испољавају пандемске размере, односно ширење еколошке загађености из једне земље у другу.⁴⁷

7. МЕРЕ СУЗБИЈАЊА И ПРЕВЕНЦИЈЕ ЕКОЛОШКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Околина обухвата природна добра и створене вредности настале као резултат човековог рада, као и целокупну територију на којој живе људи, укључујући људска насеља, материјална добра за општу потрошњу, индустријске и друге објекте. С обзиром да је предмет закона о животној средини уређење, управљање, заштита и очување животне средине у целини, стога можемо разликовати две групе заштићених добара:⁴⁸

- природна добра животне средине као што су: природни ресурси, тло, воде, шуме, ваздух, биљни и животињски свет; и
- еколошка средства створена као резултат људског рада, која служе удовољавању општим, заједничким / колективним и индивидуалним потребама човека (као што су: смештај, култура, образовање, социјалне, верске и друге потребе).

Дакле, главни фактори животног окружења су тло, вода, ваздух, биљни и животињски свет који су саставни делови литосфере, педосфере, хидросфере, атмосфере, биосфере и техносфере. С обзиром на њихов значај за људско друштво, његов опстанак и даљи развој, човек је развио сложени систем заштите и развоја животне средине. Овај

---

⁴⁷ Воштић, М., Турањанин, В., 2012, Кратак компаративни приказ еколошких дела у Републици Србији и Републици Српској, Институт за упоредно право и Правни факултет Универзитета Унион, Београд, стр.35

⁴⁸ Јовашевић, Д., 2002, Одговорност за угрожавање животне средине по европским конвенцијама, Зборник радова: Системска анализа штета у привреди, осигурању и превентивно инжењерство, Београд, стр.201-204

систем је дефинисан као скуп мера и захтева који треба да обезбеде: очување и заштиту природних и природних добара које ствара човек; заштита људи и животне средине у целини од загађења; заштита од утицаја штетних и опасних материја, јонизујућег и нејонизујућег зрачења, буке и вибрација; заштита од уништавања и деградације природних ресурса; овај систем такође треба да обезбеди мере и релевантне услове за унапређење квалитета животне средине.

У процесу решавања проблема заштите животне средине многе земље⁴⁹ се суочавају са потребом да се елиминишу последице претходних загађења и истовремено предузимају акције спречавања и контроле извора нових загађења. Иако су све индустријске жупаније прошле или су пролазиле кроз овај процес, многи од њих су почели да се баве овим проблемима применом нових приступа. Они развијају интегралне приступе управљању неким природним ресурсима (попут воде) или управљањем свим природним ресурсима.⁵⁰ У многим земљама је смањење утицаја на животну средину промовисањем и покретањем програма рециклирања отпада постало централно питање у заштити животне средине. тецтион политика. У земљама као што су Немачка, Швајцарска и Данска постоје програми чистих технологија (који су у функцији или у развоју) чији је циљ спречавање и смањење отпада уопште и посебно индустријских отпадних вода. Иако се ови напори често покрећу регулаторним актима, постоје и иницијативе индустријских група и удружења грађана.⁵¹

У Европској унији постоји тенденција да се обезбеде јединствени критеријуми за очување и побољшање квалитета животног окружења. Чињеница од посебне важности у политици ЕУ је интеграција економских и еколошких циљева и фокус на превентивне мере. Ова интеграција може заправо послужити као основа за постизање консензуса о европским циљевима за даљи развој.⁵² У том контексту, Републици Србији је потребан ефикасан систем заштите животне средине, посебно у светлу нових инвестицијских

---

⁴⁹ Јовашевић, Д., 2001, Заштита животне средине у упоредном кривичном законодавству, Зборник Факултета цивилне одбране, Београд, стр. 139-152.

⁵⁰ The elaboration of the Draft Act on the Environment Protection System, Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2002

⁵¹ Јовашевић, Д., 2002, Стање и проблеми савременог кривичног законодавства, Зборник радова Полицијске Академије, Белграде, стр. 21-34

⁵² Јовашевић, Д., 2002, Одговорност за угрожавање животне средине по европским конвенцијама, Зборник радова:

Системска анализа штета у привреди, осигурању и превентивно инжењерство Београд, стр.201-204

пројеката и учешћа страни капитал. У наредном периоду можемо очекивати прве промене економске структуре у економски и еколошки угроженим регионима. Оквир заштите животне средине⁵³ мора да садржи јасан и практичан скуп норми које неће ометати, већ подстицати и промовисати даљи развој. Процес прилагођавања законских одредаба овим захтевима подразумева предузимање тренутних и ефикасних мера, мера и активности које ће Републици Србији омогућити да равноправно учествује у тим процесима. Таква оријентација подразумева не само међународну сарадњу већ и међународну подршку.¹⁶

У складу са својом уставном оријентацијом, с обзиром на чињеницу да природа еколошких проблема оправдава интервенцију државе у заштити права човека и грађана и сматрајући да су релевантна решења тих проблема неодвојива од његовог развоја, Република Србије успоставио је нови концепт који уређује њен систем заштите животне средине, а заснован је на:

- доношењу и примени одлука које треба да обезбеде равнотежу између заштите животне средине и економског развоја интегрисањем заштите животне средине у сви сектори државне политике;
- планирање и рационално коришћење природних ресурса, материјалних добара и енергије;
- примену прописа успостављањем система дозвола, техничких и других стандарда и нормативних аката, као и обезбеђивањем средстава, подстицаја и других мера заштите животне средине;
- очување и унапређење квалитета животне средине;
- праћење, спречавање и ограничавање негативних утицаја на животну средину;
- увођење енергетски ефикасних технологија и обезбеђивање постепеног преласка на коришћење обновљивих природних ресурса;
- интегрисање економске анализе и процене животне средине у процес процене ефикасности и ефективности пројекта у погледу израчуна трошкова негативних утицаја на животну средину;

---

⁵³ Мечановић, И., 2011, Заштита животне средине и њен правни режим, Правни вјесник, Осиејек, стр. 257-269

- пружање подстицаја за производњу и потрошњу производа који укључују примену чистих технологија које смањују загађење животне средине и производњу отпада;
- заштиту угрожених подручја угрожених или угрожених од посебне друштвене вредности;
- поправљање штете настале на животној средини;
- смањење, поновну употребу и рециклирање отпада;
- пружање образовне обуке и развијање свести о важности заштите животне средине;
- и
- обезбеђивање учешћа шире јавности у заштити животне средине.

7.1. Државни органи за сузбијање еколошког криминалитета

Свако друштво, када настоји да контролише неке врсте понашања, тежи да пронађе средства којима ће их најделотворније спречити. Криминално понашање, које се формално издваја као кривично дело међу многим другим штетним и неморалним понашањима, покушава да се спречи применом кривичног права. Отуда не треба да чуди што је кривична санкција, у смислу државне принуде мера, која погађа оног ко не поштује кривичноправну норму, један од два највиша и најважнија појма на којима се традиционално заснива наука кривичног права.

Све до краја XIX века целокупан систем кривичних санкција био је заснован на казнама, као њиховој јединој врсти (тзв. монистички систем санкција), које су сматране најподеснијим начином да се постигне одувек исти циљ – спречавање криминалног понашања. Почетком XX века, систем кривичних санкција реформише се из монистичког у дуалистички систем, уз казне уведене су и мере безбедности као друга врста кривичних санкција. Тек касније, крајем прве деценије XX века кривично право се значајно изменило у односу на период када су створени његови теоријски основи у доба капиталистичког либерализма. Најопсежније измене захватиле су систем санкција, тако да се данас широм света већ увелико примењује тзв. четврта генерација кривичних санкција.⁵⁴ То су

---

⁵⁴ Ђорђевић, Ђ., 2012, *Кривично право – посебан део*. Београд: Криминалистичко полицијска академија, стр.111

алтернативне санкције које треба да замене праксу затварања и обезбеде хуманији начин кажњавања, у складу са потребом поштовања основних људских права и слобода.

У сложеним економским, безбедносним, политичким и другим околностима, предуслов за успешну реализацију друштвене улоге полиције јесте усклађеност њене организације са потребама, могућностима и стандардима у безбедносним интеграцијама. Основни услов функционисања и развоја полицијских организација у савременом окружењу, свакако јесте, изградња и постојање адекватног модела који ће поседовати задовољавајући ниво флексибилности а који се огледа у добром кадрираљу и квалитетним људским ресурсима.

Полицијски систем Републике Србије правно и организационо је структурисан у оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Србије (МУП РС). У складу са усвојеним новим концептом безбедности у РС и утврђеним задацима полиције, посебно у делу заштите живота, безбедности и других универзалних вредности, посебно место у Закону о полицији (ЗОП) заузима део посвећен сузбијању криминалитета, према одговарајућим начелима и расподели послова у оквиру МУП РС.

У Републици Србији законом је утврђено да унутрашње послове државне управе обавља Министарство унутрашњих послова које је образовано Законом о министарствима. Ови послови обављају се на начин да се сваком човеку обезбеди једнака заштита и остваривање свих права која су му загарантована Уставом.

Основни субјекти у сузбијању и спречавању криминалитета су полиција, јавно тужилаштво, суд и други државни органи. Они кроз превентивни и репресивни начин деловања покушавају да што успешније заштите основне друштвене вредности.

Превентивно сузбијање криминалитета старо је колико и сам злочин. Подразумева низ мера и радњи различитих субјеката као што су појединци, школе, културне, спортске и друге институције, а све са циљем да се отклоне непосредни услови који погодују криминалитету. Ако превентивни метод не доведе до позитивних резултата, овлашћени државни органи ће предузетим репресивним мерама и радњама, открити и расветлити кривична дела, пронаћи и лишити слободе њихове починиоце, обезбедити доказе, покренути и водити кривични поступак, изрећи и извршити изречену кривичну санкцију.

Тужилаштво за организовани криминал надлежно је за поступање у предметима кривичних дела из члана 3. овог закона⁵⁵ за територију Републике Србије. Радом Тужилаштва за организовани криминал руководи Тужилац за организовани криминал. Републички јавни тужилац може, на предлог Тужиоца, да упути у Тужилаштво за организовани криминал, заменика јавног тужиоца, уз његову писмену сагласност. Упућивање из става 4. овог члана траје најдуже четири године, а може бити продужено одлуком Републичког јавног тужиоца, на предлог Тужиоца, уз писмену сагласност упућеног заменика јавног тужиоца. Ако овим законом није другачије одређено, на Тужилаштво за организовани криминал примењују се одредбе закона којим се уређује јавно тужилаштво.⁵⁶

Борба против криминала захтева организовано, интегрисано и координисано ангажовање целокупног правног система. Природа савременог криминалитета, односно његових облика, захтева адекватну законодавну и практичну реакцију државе, свих њених органа, невладиног сектора, јавности као и међународну реакцију. Основни субјекти у нашој држави, а којима је надлежност борба против криминалитета, јесу:

- 6.1. законодавни органи,
- 6.2. органи унутрашњих послова,
- 6.3. тужилаштво,
- 6.4. судови и казнено - поправне установе.

Ови субјекти, како би заштитили основне друштвене вредности, предузимају низ превентивних и репресивних мера и радњи. Као најважнији правни акти Републике Србије на којима се темељи њихов рад су Устав, Кривични законик, Закон о кривичном поступку, Закон о полицији, ЗОНДОСОК – Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, и други.

Јавно предузеће „Србијашуме“ у складу са Законом о шумама, Законом о заштити од пожара и Правилником о заштити од пожара организовало је заштиту шума од пожара и у оквиру своје делатности спроводи мере заштите шума од пожара. Организација

⁵⁵ Ђорђевић, Ђ., 2012, *Кривично право – посебан део*. Београд: Криминалистичко полицијска академија, стр. 108

⁵⁶ Закони и други прописи, <http://profisistem.com/zakoni/strana/1334>, 10.07.2019. године

заштите шума од пожара у складу је са тростепеном организацијом предузећа, односно пословима заштите шума од пожара, чиме се директно бави Сектор за шумарство и заштиту животне средине. У шумским газдинствима (17 ШГ) заштита шума од пожара у надлежности је самосталних референата за гајење и заштиту шума. У шумским управама (66 ШУ) заштитом се баве шеф Шумске управе, реверни инжењери и чувари шума (624 чувара шума у државним шумама).⁵⁷ Организација је тако постављена да има три циља и то да се: спречи појава шумских пожара, пожар брзо открије и брзо угаси. Да би се остварили напред наведени циљеви предузимају се следеће мере:

1. Против потенцијалних изазивача шумских пожара: подизање нивоа свести јавности о еколошком, економском, социјалном и културном значају шума, апелује се на повећану угроженост од појаве шумских пожара, постављају се знакови забране и знакови упозорења на прилазима шуми, поред путева, излетишта, туристичких објеката и др.;
2. У циљу спречавања изазивања шумских пожара: чуварска служба контролише потенцијалне изазиваче шумских пожара, односно пољопривреднике који спаљују стрништа после жетве, коров и други биљни материјал, власнике викенд објеката, сакупљаче шумских плодова, лековитог биља и печурака, излетнике, посетиоце и др.;
3. У циљу брзог откривања појаве шумских пожара: осматрање угрожених шума и дежурства у критичним периодима појаве шумских пожара;
4. У циљу брзог гашења шумских пожара: развијена путна мрежа, посебно према подручјима која су најугроженија, мобилност и опремљеност екипа за брзо гашење шумских пожара, уређени водозахвати и водене акумулације, одржавање и уређивање извора воде у шумама са обавезом очувања станишта са изворима воде; обука и усавршавање радника из области заштите шума од пожара и
5. У циљу спречавања појаве и ширења шумских пожара: правовремено извођење свих мера неге шума као што су чишћење, прореде, кресање грана и уклањање

---

⁵⁷ Алексић, П., Јанчић, Г., 2010, „Шумски пожари и климатске промене“, Forest fires and climate changes. Proceedings from International Scientific Conference, Београд, стр. 191-197.

сувог грања; одржавање и чишћење појасева поред јавних комуникација (путеви и пруге); одржавање и чишћење на трасама електроенергетских водова; подизање мешовитих шума лишћара и четинара; подизање биолошких противпожарних пруга; успостављање шумског реда; изградња и одржавање противпожарних пруга и др.⁵⁸

Сходно законским прописима, унутрашњој организацији предузећа и службе за заштиту шума, заједно са припадницима ватрогасно-спасилачких јединица, ЈП „Србијашуме“ је носилац акција гашења шумских пожара.

Проблем са којим се ЈП „Србијашуме“ сусретао, а и данас се сусреће је: недостатак сопствене радне снаге, људства за гашење шумских пожара (услед процеса реструктурирања предузећа дошло је до смањења броја радника који су радили на пословима гајења, заштите и коришћења шума и сада тај посао у предузећу обављају трећа лица-услужници); ниска свест грађана и неодазивање на позив за гашење шумских пожара, пре свега у приватним шумама (проблем да сопственици шума – приватни власници шума, чак ни своје шуме не штите од пожара, иако им је то законска обавеза). Проблем недостатка људства, које је врло важно за гашење шумских пожара, ЈП „Србијашуме“ покушало је да реши кроз Програм унапређивања заштите шума од пожара, односно набавком специјализованих возила за гашење шумских пожара која су намењена за гашење шумских пожара са водом на тешком и неприступачном терену, опремљена воденим пумпама и резервоаром капацитета 800 литара, имају погон на сва четири точка и у пратњи су 3 гасиоца која, у критичним периодима појаве шумских пожара дежурају и настоје да врло брзо стигну на место појаве шумског пожара и угасе га.

Програм „Унапређивање заштите шума од пожара“, уз финансијску помоћ Министарства пољопривреде, шумарста и водопривреде, Управе за шуме реализован је у 2008. години куповином 9 специјализованих возила за гашење шумских пожара. Потребно је обезбедити средства за набавку нове, савремене опреме за гашење пожара, јер улагање у нову опрему и одржавање постојеће вишеструко би се исплатило.

---

⁵⁸ Алексић, П., Јанчић, Г., 2010, „Шумски пожари и климатске промене“, Forest fires and climate changes. Proceedings from International Scientific Conference, Београд, стр. 191-197.

7.2. Појам и елементи савремене еколошке безбедности

Еколошка сигурност је по својој природи стање заштите природног окружења и виталних интереса човека од могућег негативног утицаја економских и других делатности, природних ванредних ситуација и несрећа изазваних човеком и њихових последица. Ова дефиниција може се свести на кратку формулацију - стање заштите од опасности. Али баш као што се заштита не исцрпљује сигурношћу, тако ни стање безбедности није исцрпљено сигурношћу.

Дефиниција сигурности такође уводи појам „ризик“, тј. сигурност се сматра условом у којем не постоји неприхватљив ризик повезан са наношењем штете животу и здрављу људи, имовине, животне средине. Слично томе, безбедност околине се може упоредити са нивоом прихватљивог ризика за животну средину. Стога је еколошки ризик повезан са вероватноћом да ће се догодити штетни утицаји на природно окружење и негативан утицај економских и других активности, ванредни догађаји природне и антропогене природе.

Сигурност као сложен систем одређују не толико безбедносни ентитети или фактори спољне заштите колико унутрашња својства - стабилност, поузданост, способност и ауто-регулација. То се, пре свега, односи на безбедност у околини.

Научна литература и различити референтни и регулаторни документи садрже различите критеријуме приватне безбедности, укључујући безбедност животне средине. Притом је често немогуће просуђивати по било ком од ових безбедносних критеријума за једну или другу локацију. Стога је потребно развити и користити мали број основних или интегрисаних критеријума сигурности и добити, на основу тога, сажету оцену стања локације. Распон и хијерархија објеката животне средине одговарају основним нивоима биолошке организације и протежу се од биосфере у целини до појединца, појединца или поједине ретке звери.

За екосферу и њене делове, тј. више или мање велики комплекси територијалне природе, укључујући административне субјекте, могу служити као основни критеријуми за еколошку безбедност нивоима биосфере-техносфере, еколошко-економским или

природно-производним паритетом, тј. степен усаглашености укупног антропогеног оптерећења еколошком технолошком способношћу територије - максимална толеранција за штету узроковану техногеним утицајима. За појединачне еколошке системе главни критеријум сигурности је интегритет, очување њиховог састава врста, биодиверзитета и структуре међусобних веза. Критеријуми за техно-економске системе су слични. За човека је главни критеријум безбедности одржавање здравља и нормална животна активност.

Процена безбедносне и еколошке равнотеже територијалног природног и друштвеног комплекса заснива се на пропорционалности природних и производних потенцијала територија. Основни критеријум сигурности повезан је, с једне стране, са интензитетом животне средине техносфере (производње) територије, тј. укупног обима економске експлоатације и штете на локалним обновљивим изворима, укључујући загађење животне средине и друге облике техногеног притиска на примаоце, укључујући погоршање здравља људи и, са друге стране, са еколошким интензитетом територије који се огледа у самообнављању. потенцијал природног система и количина максималног техногеног оптерећења које може да издржи и одржи током дужег периода популације свих прималаца и еколошки системи без угрожавања њихових структурних и функционалних својстава. Обе количине (еколошке и техно-интензивне) могу се изразити у маси, супстанци стандардизованој за опасности / токсичност, као и да има енергетски или новчани израз. У моделима опште оцене, преферира се енергетски приступ. Овај критеријум значи да агрегат антропогеног оптерећења не сме премашити потенцијал самоизцељења природних система територије. Оно је у средишту еколошких препорука.

За одређену територију, његов еколошки технолошки капацитет је објективно једнак највећем дозвољеном техногеном оптерећењу. Ако се успостави као норма, он се може разликовати од еколошког техно-интензитета територије, јер узима у обзир и друштвену вредност локација изложених оптерећењу. Стога је у одређивању границе техногеног оптерећења могућ и субјективни приступ, зависно од перцепције стручњака или тела о регулаторним захтевима за околину.

Еколошки технолошки капацитет територије само је део пуне еколошке толеранције територије. Одређују га, прво, количинама главних природних резервоара - ваздушног базена, укупним резервоарима и одводима, резервама земље и тла, биомасом

флоре и фауне и, друго, капацитетом биогеохемијских циркулаторних токова, ажурирањем садржаја тих резервоара, стопу локалне масе и размену гаса, пуњење количина чистом водом, процесе формирања тла и продуктивност биоте.

Сигурност екосистема одређује се близином њиховог стања до граница одрживости. У том смислу, кључни захтеви односе се на очување обима и биомасе екосистема, постојаност састава врсте (популације) и нумеричке везе између врста и функционалних група организама. Од тога зависе стабилност трофика (организми слични по врсти исхране), унутрашње интеракције између структурних компоненти екосистема и његова продуктивност.

Критеријум за сигурност (отпорност) поједине популације унутар екосистема може бити разлика између удвострученог репродуктивног потенцијала и његовог одступања од просјечног нивоа. Када је већа одступање изнад репродуктивног потенцијала, вероватноћа деградације и изумирања популације нагло се повећава.

Људска еколошка сигурност је функција морбидитета и морталитета, просјечног очекиваног животног вијека, стопе плодности и још много тога. Техногени утицаји на квалитет животне средине мењају све ове димензије и функције за стање здравља људи.

Подаци о животној средини показују да је наша цела планета постала зона ризика за животну средину. Али то није увек очигледно свима, јер га измичу други бројни и непосреднији извори ризика за здравље и живот човека. Много је ситуација на различитим нивоима у којима потрага за јавном или појединцу има снажан утицај на перцепцију тог ризика.

Процена ризика за животну средину је научна студија којом се користе чињенице и научна прогноза за процену потенцијално штетних утицаја разних загађивача и других утицаја на животну средину. Ризик за животну средину није једини ризик и у многим случајевима није главни ризик за живот, здравље и добробит људи, због чега се мора вагати са другим врстама ризика - индивидуалним, техничким, социјалним, економским.

Статистички подаци о нивоима ризика изазваног хроничним загађењем животне средине су крајње хетерогени и контрадикторни. У екологији и екопатологији такозвани

индекси стреса користе се за различите штетне утицаје фактора животне средине који су у свом функционалном смислу сразмерни значају ризика за животну средину.

8. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

8.1. Предмет истраживања

Предмет овог истраживања јесте кривична дела еколошког криминалитета извршена на територији Републике Србије, тј пријаве, пресуђивање, врсте санкција еколошког криминалитета на територији Републике Србије. Приликом истраживања пажња је усмерена на прикупљање података о поднетим кривичним пријавама у Републици Србији. Наравно, водило се рачуна и о прикупљању података о бројној, полној, старосној структури учинилаца и жртава и њиховом држављанству, односно у овом раду циљ нашег истраживања био је да што свеобухватније сагледамо предметна кривична дела на основу расположивих релевантних података за период од 2009. до 2016. године.

8.2. Циљ и задаци истраживања

Основни циљ истраживања био је да се на основу прикупљених релевантних података дође до сазнања о обиму и распрострањености еколошког криминала на територији Републике Србије у периоду од 2009. до 2016. године. Када говоримо о задацима, нарочита пажња усмерена је на следеће:

1. Број поднетих кривичних пријава за учињена кривична дела еколошког криминалитета
2. Утврдити најчешће облике еколошког криминалитета
3. Које кривичне санкције се најчешће изричу учиниоцима кривичног дела

8.3. Хипотезе које су проверене истраживањем

Хипотетички оквир проверен истраживањем састоји се од следећег:

Општа хипотеза:

Утврђивање карактеристика криминолошког и кривичноправног аспекта појаве, распрострањености и специфичности еколошког криминалитета на територији Републике Србије, кроз феноменолошке и етиолошке показатеље испољени и посматраних понашања.

Посебне хипотезе су:

1. Број пројављених и осуђених лица за еколошки криминалитет је у сталном порасту и за последицу има угрожавање живота и здравља људи, као и животне средине
2. Учиниоци кривичних дела еколошког криминалитета разликују се по полу и социо –демографским карактеристикама; највећи број учиниоца је мушког пола са територије Републике Србије
3. Судови, учиниоцима кривичних дела еколошког криминалитета, углавном изричу новчане казне.

8.4. Методологија и узорак истраживања

Истраживање је спроведено за период од 2009. године до 2016. године.

Приликом истраживања коришћени су следећи методи:

1. анализа садржаја;

2. метод непосредног посматрања;
3. комперативни метод.

8.5. Резултати истраживања

У емпиријском делу истраживања анализирани су подаци о заступљености кривичног дела еколошки криминалитет, где су посебно анализирани обим, врста, полна, старосна, бројчана структура учинилаца. Прикупљени и анализирани подаци доприносе сазнању о броју поднешених кривичних пријава, полној, старосној и бројчаној структури пријављених учинилаца, као и врсте еколошког криминала.

8.5.1. Стање еколошког криминалитета у Републици Србији

Поред општих карактеристика, еколошки криминалитет карактеришу и посебне карактеристике. Као његове посебне карактеристике, које су анализирани, могу се поменути следећа:

- Квантитативне карактеристике еколошког криминалитета (обим), релативни удео у укупној маси криминала, динамика
- Структура еколошког криминала или врста кривичних дела због којих учешће ових кривичних дела у целокупном еколошком криминалу и њихова динамика.

Ове карактеристике биће анализирани на основу расположивих статистичких података који се односе на Републику Србију за период 2012-2016. године, који уз сва ограничења и недостатке међутим, представљају неопходан извор информација о откривеном злочину.

Табела 1. Обим пријављених кривичних дела криминала који се односи на животну средину у Републици Србији у периоду 2012-2016

Година	Укупно пријављена кривична дела
2012	105.701
2013	98.702
2014	101.723
2015	100.026
2016	74.279

(Извор: Статистички билтен Статистичког уреда, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, Београд.)

Када је реч о обиму еколошког криминала на територији Републике Србије, из табеле 1 види се да је на територији Републике Србије уочљиво је значајно смањење броја пријављених кривичних дела у 2013. и 2016. години. Током извештајног периода, тенденција пријављивања кршења животне средине у околини била је прилично уједначена.

У Табели 2 дат је приказ бројне и полне структуре лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично еколошки криминал.

Табела 2 – Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

ГОДИНА	Лица мушког пола	Лица женског пола	Укупно
2009-2016	18 72%	7 28%	25 100%

Графикон 2 – Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

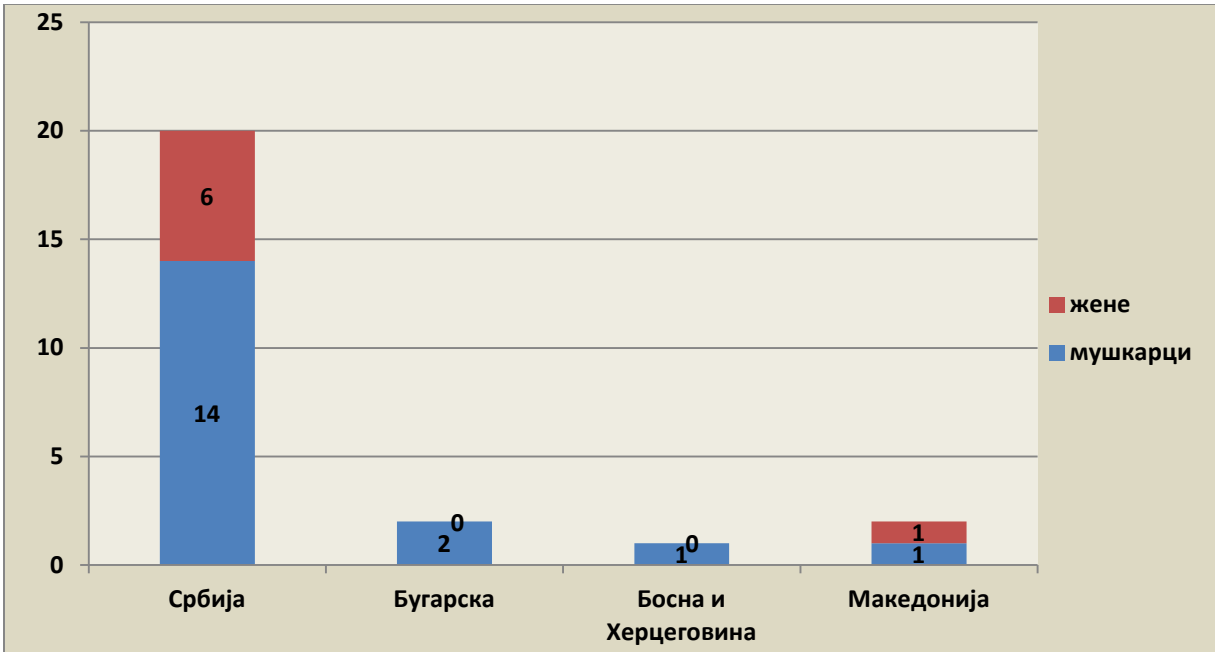

У Табели 2 приказано је бројно стање и полна структура лица против који су поднете кривичне пријаве где је за посматрани период укупно поднето 25 пријава. Примећује се да је од укупног броја, више лица мушког пола у односу на женски пол, 18 су лица мушког пола или 72%, док су свега 7 лица женског пола, односно 28%.

Табела 3– Држављанство, број и пол лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело еколошки криминал

Држављанство	Лица мушког пола	Лица женског пола	Укупно
Србија	14	6	20
Бугарска	2	0	2
Босна и Херцеговина	1	0	1
Македонија	1	1	2

Графикон 3 – Држављанство, број и пол лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело еколошки криминал

У погледу држављанства учинилаца кривичних дела трговине људима уочава се у да преовлађују држављани Републике Србије и то мушкарци у односу на жене. Овакви подаци условљени су чињеницом да су Срби већински народ на територији Републике Србије.

Табела 4 – Најчешће учињена кривична дела из сфере еколошког криминала

Врста дела	Сеча шума	Оштећење животне средине	Недозвољен лов	Незаконит риболов	Убијање и злостављање животиња	Загађивање воде, ваздуха и земљишта	Несавесно пружање ветеринарске помоћи	Подметање пожара
Процент	48,51%	36,38%	36,38%	36,38%	1531,91%	12,13%	/	/

8.5.2. Загађење животне средине и други еколошки злочини

Многе савремене штете по животну средину повезане су са начином на који се животни век људи реконструише и реорганизује кроз глобални систем производње, тако да, на пример, глобализација производње хране и производње и употребе нових технологија и хемијских производа у пољопривреди и производња хране створили су разне ризике за људе, животиње, животну средину и здравље, тако да су у многим случајевима дугорочни ефекти новог развоја на пољу производње хране још увек непознати.⁵⁹ Патентна заштита осигурава да велике пољопривредне компаније буду у стању да контролишу тржиште и производне процесе, посебно када је реч о патентима постојећих органских материјала и технолошком развоју (генетском модификацијом организама), а циљ је да направи смер према произвођачима - пољопривредници - ослањање на комерцијално купљено семе и сродне производе као што су ђубриво и пестициди.

Еколошки криминал обухвата широк спектар активности.

Извори и методе загађења воде у пољопривредној производњи Пољопривреда је главни потрошач воде, а њени се захтеви за воду процењују на 70%, а у мање развијеним земљама чак и више од 90% . Ови захтеви су чак испред потреба градова и индустрија, а врло је важно заштитити воду од загађења. На многим фармама, бунари који снабдевају људе питком водом налазе се у близини извора загађења који могу бити опасни по здравље људи . Пољопривредна производња такође загађује воду у каналима, рекама и језерима. Вода је загађена нитратним отјецањем гнојива другим штетним спојевима као што су фосфати, масти, уља, пестициди и патогени.

Примена минералних и органских ђубрива и гајење усева важна је агротехничка и економска мера, али прекомерна употреба може угрозити квалитет воде и тла, па стога мора испунити захтеве пољопривредних култура по хранљивим састојцима. У супротном, велика концентрација хранљивих састојака може изазвати еутрофикацију водних тела, неравнотежу киселости воде / тла, а тешки метали и штетне материје могу ући у подземне

---

⁵⁹ Bergman, N., Carlson, G., Dalmacija, B. (2010): Pravila dobre poljoprivredne prakse, DREPR, стр.16. Преузето са: http://www.avm.rs/dokumenti3/Pravila%20dobre%20poljoprivredne%20prakse_nasl.pdf , 16.07.2019. године

и површинске воде. Међу најозбиљније изворе загађења воде су дворишне фарме стока, стаје, стајњак складишта или складишта стајског гноја на пољима. Када се испуштају у површинске воде, биоразградиви материјали се разграђују и амонијак оксидује, у процесу трошења раствореног кисеоника у води који је неопходан за подводне биљне и животињске врсте.

Озбиљно смањење нивоа раствореног кисеоника може узроковати смрт целокупне речне дивљине. Стајски гној може ући у површинске воде директно од животиња на пашњаку, због оштећења структуре складишта или због прекомерне штете или грешака пољопривредника, као и испирањем ако се наноси у превеликим количинама или ако се не примењује правилно. На пример, наношење стајског гнојива на смрзнуто или засићено тло може резултирати испуштањем у потоке. Остали услови који повећавају ризик одливања гноја у површинске воде су стрме падине тла, обилна киша, ниска порозност тла и близина површинских вода попут река и језера. Отицање са поља на којима је стајњак нанесен може бити извор контаминације патогенима, посебно ако кишна сезона дође одмах након наношења стајског гноја. Микроорганизми се обично задржавају у слојевима тла у близини површине, што ствара могућност за механизам транспорта патогена површинским водама.

Генерално, минерална ђубрива представљају ризик за животну средину ако се са њима не складиште или се са њима не поступа правилно и адекватно. Загађивање воде може се догодити ако се остаци ђубрива и празни контејнери одложе или опрема користи за прање на неадекватним локацијама. Негативни утицај продирања ђубрива у воду понавља се у повећаним концентрацијама нитрата и фосфата, њиховом накупљању и на крају еутрофикацији водених врста и истребљивању биљака и животиња. Отпадна вода са фарми обично се састоји од прљаве воде (дрениране из биљака културе, течне од прања опреме у млекарама и млекарама). Ови загађивачи отпадних вода су много већи загађивачи од отпадних вода из домаћинства са високим БПК (биолошка потреба за кисеоником), због чега су њихово сакупљање и складиштење и ширење у земљи две главне критичне тачке у њиховом руковању.

До интензивног загађења пловних путева може доћи ако су објекти за складишта или базени / резервоари недовољног капацитета, што може резултирати прекомерним

надзором или неправилном градњом што резултира цурењем. Отпадна вода из фарми традиционално се сакупља у јамама / лагунама, а након периода задржавања, обично 60 дана, акумулирани муљ се наноси на поља као ђубриво. Ова пракса узрокује емисију гасова са ефектом стаклене баште (метан) и може довести до истицања из јама / лагуна / резервоара у подземне воде ако нису правилно изграђене јаме. Пестициди могу повремено узроковати загађење воде, углавном зато што се не складиште, примјењују / распоређују правилно или се током наношења издувају у токове. Последица таквог третмана може бити присуство тешких метала у води (нпр. жива, кадмијум, бакар) и индиректно у живим организмима, што може довести до акутне интоксикације или накупљања токсичних елемената

Од свих облика загађења околичних фактора, загађење ваздуха је један од најстаријих облика загађења, који се догодио када су прве занатске активности почеле у стара времена. Извори загађења ваздуха у пољопривредној производњи долазе из објеката и дворишта на сточним фармама за време и после примене стајског ђубрива и муља, производних погона и других објеката за производњу производа животињског порекла. Емисијске емисије садрже: прашину, гасове са ефектом стаклене баште - метан, азотни оксид и амонијак. Такође, промене се дешавају у природним односима и концентрацијама главних компоненти ваздуха. Ови гасови и честице могу природно да дођу у атмосферу, због вулканских ерупција и природних пожара, али чешће због утицаја људских активности у пољопривреди, сагоревања угља, нафте, природног гаса и дрвета. Амонијак је традиционално препознат као проблем који се јавља у сточним објектима са лошом вентилацијом или у онима који се лоше одржавају.

Амонијак сакупљен у системским постројењима може штетно утицати на здравље животиња, а самим тим и на производњу. Амонијак негативно утиче на здравље људи, надражује очи и дисајне путеве чак и у ниским концентрацијама. Уопштено, амонијак представља ризик по животну средину без обзира да ли се појављује као гас или када се пребаци у земљу и воду. Паре амонијака из изметова животиња (фекалија, урин) могу имати значајан негативан ефекат ако се не поштују правила добре хигијене у објектима за стоку.

Складиштење било које врсте стајског гноја прати емисија амонијака, а да би се избегао губитак азота директан контакт ваздуха мора се смањити покривањем складишта стајског гноја. Међутим, складиштење чврстог и получврстог стајњака за практичне сврхе је немогуће покрити.

Развој цивилизације, индустрије и пољопривреде, ширење модерног превоза и савремених људских активности, пораст становништва значајно су пореметили однос између човека и природе. Такав став, заједно са прекомерном употребом природних ресурса, недостатком хране, глобалним климатским променама, смањењем озонског омотача, увелике нарушавају опстанак човечанства.

Деградација животне средине у пољопривредној производњи резултат је намерног пропуста или неусвајања политика, смерница и техничких услова стандарде за руковање разним опасним изворима енергије и сировинама или за руковање или поступање са опасним уређајима, стварајући услове за ризик од несрећа разних врста, обима и димензија подручја и обухватајући све што се у њему налази. Ове активности представљају криминално понашање и прекршаје из области животне средине.

У зависности од обима и интензитета утицаја на животну средину, спроведених активности, карактеристика починиоца и прекршаја у складу са правилима понашања утврђеним законима и подзаконским актима опште природе и врстама изречених санкција разликују се бројна кривична дела заштите животне средине. Концепт развоја модерног агробизниса треба да се заснива на одрживом управљању природним ресурсима и заштити животне средине, што се постиже планирањем и одрживим коришћењем природних ресурса, као неопходним условом за равнотежу између заштите животне средине и економског развоја.⁶⁰

Стога политика развоја модерног агробизниса као главни циљ поставља координацију развоја уз минималне утицаје на животну средину. Претње околишу кроз

---

⁶⁰ Обрадовић М., Станковић Д., Обрадовић С.,(2007), Стручни рад „Склад екологије и одрживог развоја“, ШУМАРСТВО 1-2, Београд, Шумарски факултет, стр.56

кривична дела растући су проблем који наноси озбиљну штету. Последњих година се повећао број акција које му прете.⁶¹

Поред тога, овој врсти криминала подложни су починиоци због могућности реализације великих поступака уз минималан ризик откривања и гоњења, посебно када је реч о кривичним делима са елементима организованог криминала међународног карактера.

Емпиријска анализа у овом питању може послужити као илустрација одговарајућег аспекта слике професионалне праксе и сарадње с академским круговима. Статистички подаци показују да је откривен мали број кривичних дела против животне средине, иако се може претпоставити да је тамна боја у овом облику криминалитета значајна.

---

⁶¹ Adams, W.M. (2006), "The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty first Century", Report of the IUCN (2006), Renowned Thinkers Meeting, 29–31 January

ЗАКЉУЧАК

Више од двадесет година криминолози, правници и социолози указују на неопходност интензивног спречавања, сузбијања и санкционисања еколошког криминалитета. Истраживачи, политичари, еколози и различите групе грађана изражавају забринутост због делатности и активности које суштински штете природи и животној средини. Када грађане питате шта мисле о проблемима промене климе, отпада или загађења ваздуха и воде, јасно исказују своју жељу за већим степеном заштите - што значи да желе усвајање и спровођење закона који ће им гарантовати здрав и безбедан живот у свом природном окружењу.

Дакле, сваки вид загађења животне средине је нежељена друштвена појава која у својим екстремним облицима постаје крајње опасна или погубна. Када пређе границу друштвене толеранције залази у зону опште друштвено опасних радњи и више не може бити санкционисана друштвеном осудом, већ изискује интервенцију државе а на територији Европе и саме Европске уније. Ова интервенција се огледа у стварању правног оквира (на националном и наднационалном нивоу) за заштиту животне средине и санкционисању свих аката који су у супротности са том врстом позитивноправних норми.

Општом свешћу о угрожености животне средине треба развијати еколошку етику коју је позитивно право немоћно да оствари. Само висок степен разума као атрибут рационалне концепције природног права, може уливати наду за еколошку етику будућности која ће бити у стању да сачува вредности природе и преда их генерацијама које долазе.

Не постоји ниједна вредност која има значај за људе и њихов опстанак као што је здрава и очувана животна средина. Само постојање прекршајне и грађанскоправне одговорности за загађиваче је далеко од довољног за заштиту тако значајног добра. Нажалост, угрожавање, загађење и уништавање наше околине постаје све више људска свакодневница. Нарочито са развојем производних погона и трке за заузимањем што повољнијег места на тржишту. Многи привредни гиганти своју конкурентску цену базирају на умањењу издатака за постројења и уређаје који служе за заштиту животне средине и на које су обавезане законом и осталим прописима.

Кривичноправна одговорност је неопходна у циљу заштите људи и њихове околине од њих самих, односно од немарних и неодговорних појединаца. Јер, само на начин када се пружа кривичноправна заштита животној средини као посебном ентитету могуће је истовремено пружити и кривичноправну заштиту основним људским правима. Право на живот, право на здраву животну средину, право на здравље не могу бити ни близу њиховом правом остварењу уколико се озбиљно не заштити наша животна средина.

Најбољи еколошки стандарди у свету неће бити делотворни уколико се не поштују или ефикасно примењују. Поштовање и спровођење тих стандарда стога осигурава добро управљање животном средином, као и поштовање владавине закона. Они исто тако одређују компатибилност еколошких стандарда са практичном реалношћу и пружају мерило за оцену да ли би требало да се одрже стандарди, или да се измене или укину.

Кривично право, грађанско право, управно право, акције грађанског друштва су неки од савремених инструмената за заштиту животне средине, али наш фокус у овом раду је кривичноправни аспект заштите животне средине. Међутим, кривично право ће само по себи, остати реторичка категорија, уколико не постоје потребне институције и актери за примену закона. Ово претпоставља да ефикасност и развој права уопште зависи у основи од институционалног оквира за његово спровођење и примену.

Кривично право у вези са заштитом животне средине је данас у незауостављивој узлазној путањи, односно развоју. Иако практично није постојало почетком 70-тих година прошлог века, тренутно чак постоји предлог да се ова материја регулише на нивоу Европске уније што је било скоро незамисливо само пре неколико година. Међутим, његова неизбежна еволуција је потпуно логична, јер је основни инструмент за постизање ефикасне заштите животне средине.

Новонастала кривичноправна заштита животне средине суочава се са значајним бројем проблема, због својих карактеристика и природе. Сви предлози и иницијативе на нивоу ЕУ у вези са кривичноправном заштитом животне средине имају за циљ да се ускладе различити казнени правни системи који постоје у оквиру Европске уније. Ово несумњиво представља покретачки мотор у оквиру Европске уније за иновације у овом новом правном подручју, а што ће бити водила и смерница за национална законодавства која ће се морати усклађивати са прописима ЕУ.

У времену глобализације, све веће беспарице и апатије која је захватила сваки део света, а нарочито сиромашне земље и земље у транзицији, људи живе све динамичније покушавајући да одрже корак са технолошким развојем, али и да опстану у свеопштој рецесији која је присутна последњих година. У таквом друштвеном окружењу, човек се бори са ветрењачама јер свакодневно наилази на све веће изазове које му намеће савремени свет и тако, хтео нехтео, улази у свет криминала.

И док се трага за новим ефикаснијим методама у борби са овом мрачном страном људског понашања, управо, са циљем да се демистификује мотивација и стратегија, открију слабости и методи да се он порази, у стварном свету, еколошки криминал и даље опстаје као "неразмрсиво клупко".

Еколошки криминалитет представља вид савременог криминалитета који се интензивно развија и све више добија карактеристике тешких облика криминалитета који угрожавају основне људске вредности. Еколошки криминалитет има своје специфичне карактеристике, које га разликују од других видова криминалитета јер га одликује велика експанзија, организованост, а што је најдраматичније и тамна бројка(тј.велики број неразјашњених дела).

С развојем науке и технике, увођењем нових технологија, коришћењем нових извора енергије, изградњом огромног броја индустријских постројења и развојем великих урбаних средина долазимо до енормне експанзије индустрије која није праћена одговарајућом законском регулативом. Уколико, пак, и постоји одговарајућа законска регулатива, примена је изузетно слаба.

ЛИТЕРАТУРА

Домаћа литература

1. Алексић, П., Јанчић, Г., 2010, „Шумски пожари и климатске промене“, Forest fires and climate changes. Proceedings from International Scientific Conference, Beograd
2. Агбаба Ј., Далмација Б., Иванчев-Тумбас И., Ђурендић М., Бечелић М., Рончевић С., Боричев В., Бренесел Д. (2001) Процена загађења подземних вода у подручју изворишта “Ратно острво” као последица разарања рафинерије нафте “Нови Сад”, Зборник радова “Заштита вода 2001”, 12-15. мај, Аранђеловац
3. Атанасов, М., Гусковић, Д., Информатичка етика и профил компјутерског еколошког криминала, Технички факултет у Бору, Универзитета Београд, 2006
4. Бејатовић, С. и Шикман, М. (2014). Транснационални еколошки криминалитет. У: Зборник радова: Међународна научностручна конференција: Сузбијање криминалитета и европске интеграције, с освртом на еколошки криминалитет., 2014
5. Бјелајац, Ж., Дашић, Д. & Спасовић, М. Значај развоја еколошке свести. Изворни научни рад, 58(4). 2011. Преузето са: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2011/0025-85551104567B.pdf>, 28.07.2019. године
6. Бјелајац, Ж., Дашић, Д., Спасовић, М., Еколошка политика ЕУ и њен кривично – правни оквир, Међународна политика, Институт за међународну политику и економију, Београд, број 4, 2011
7. Бошковић, М. Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета. Београд: Виша школа унутрашњих послова Земун, 1993
8. Бошковић, М., Бановић, Б., Криминалистика методика, Висока школа унутрашњих послова, Београд, 2001, стр.360
9. Бошковић, М., Изазови индустријског друштва: нове технологије и еколошка безбедност. Београд: Факултет безбедности Универзитета у Београду, 2010
10. В. Гучетић, Кривична заштита човекове природне средине у СФРЈ, Југослованска ревија за криминологију и кривично право, Београд,

11. Воштић, М., Турањанин, В., Кратак компаративни приказ еколошких дела у Републици Србији и Републици Српској, Институт за упоредно право и Правни факултет Универзитета Унион, Београд, 2012
12. Главач, В., (2001.) Увод у глобалну екологију. Загреб: Хрватска свеучилишна наклада
13. Д. Јовашевић, Заштита животне средине у упоредном кривичном законодавству, Зборник Факултета цивилне одбране, Београд, 2001
14. Д. Јовашевић, М. Милошевић, Одговорност за штету изазвану пожаром и експлозијом, Зборник радова: Системска анализа штета у привреди, осигурању и превентивно инжењерство, Београд, 2002
15. Д. Јовашевић, Стање и проблеми савременог кривичног законодавства, Зборник радова Полицијске Академије, Белграде
16. Д. Матијевић, Екологија кроз судску праксу - кривични аспект, Одвјетник, Загреб
17. Ђ. Ђорђевић, Угрожавање живота људи штетним производима, Правни живот, Београд
18. Ђорђевић, Ђ.: *Кривично право – посебан део*. Београд: Криминалистичко полицијска академија, 2012
19. Ђорђевић, С., Европски налог за хапшење, десет питања десет одговора http://www.bezbednost.org/upload/document/evropski_nalog_za_hapenje.pdf, 13.07.2019. године
20. Ђукановић, М. Екоречник - Појмовник о животној средини. Београд: Веларта, 2001
21. Закон о водном режиму, Службени лист СРЈ”, број 59 од 4. децембра 1998, „Службени гласник РС“, број 101 од 21. новембра 2005
22. Закони и други прописи, <http://profisistem.com/zakoni/strana/1334>, 10.07.2019. годин
23. Здравковић, Љ., Разбојн иштво – кривичноправни и криминалистички аспект, Докторска дисертација, преузето са http://www.prafak.ni.ac.rs/files/disertacije/Ljubisa_Zdravkovic_Razbojnistvo_2008.pdf, 01.08.2019. године
24. И. Мецановић, Заштита животне средине и њен правни режим, Правни вјесник, Осијек

25. Игњатовић, Ђ., Појам и етиологија насилничког криминалитета, Преузето са http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_002-2011/Crimen_002-2011_02.Ignjatovic.pdf, 01.08.2019. године
26. Игњатовић, Ђ., Криминологија, Београд, 2007
27. Јовић, Ж., Социјално-политички аспекти еколошког тероризма (докторска дисертација). Београд: Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2012
28. Кековић, З., Тодоровић, З: Угрожавање животне средине у Републици Србији – безбедносни аспект. НБП, Криминалистичко-полицијска академија, бр. 13(3), 2008
29. Костић, М. (2009), Еколошки криминал и његово сузбијање, Правни живот, тематски број Право и време бр. 10, Удружење правника Србије, Београд, бр. 10
30. Матијевић, М. Специфичности сузбијања еколошког криминалитета. У: Међународна конференција: Еколошка безбедност у постмодерној животној средини, 2009
31. Никач, Ж.: Улога међународне кривично-правне помоћи у борби против криминалитета, часопис Безбедност бр.01/03, 2003
32. Обрадовић М., Станковић Д., Обрадовић С., (2007), Стручни рад „Склад екологије и одрживог развоја“, ШУМАРСТВО 1-2, Београд, Шумарски факултет
33. Петровић, О., Радновић, Д. and Gantar, M. (1990). Bacteria as potential producers of surface active agents and their characterization. Proceedings of the Second Yugoslavian Symposium on Microbial Ecology, Загреб
34. Писарић, М. (2011): Сузбијање прекограничног еколошког криминалитета. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Правни факултет у Новом Саду, вол. 45(2)
35. Системска анализа штета у привреди, осигурању и превентивно инжењерство Београд, 2002
36. Џозеф Р. Де Жарден: Еколошка етика, Увод у еколошку филозофију, сл. гласник, Београд, 2006.

Страна литература

1. Adams, W.M. (2006), "The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty first Century", Report of the IUCN (2006), Renowned Thinkers Meeting, 29–31 January
2. Banks, D., Davies, C., Gosling, J., Newman, J., Rice, M., Wadley, J., Walravens, F. (2008): Environmental crime – A threat to our future, Environmental Investigation Agency, London
3. Bergman, N., Carlson, G., Dalmacija, B. (2010): Pravila dobre poljoprivredne prakse, DREPR, стр.16. Преузето са: http://www.avm.rs/dokumenti3/Pravila%20dobre%20poljoprivredne%20prakse_nasl.pdf , 16.07.2019. године
4. Clifford, M. Environmental crime - enforcement, policy and social responsibility. Gaithersburg: Aspen Publishers, 2008
5. Jacqueline Vaughn Switzer, “ Environmental Politics, domestic and global dimensions“, Northern Arizona University, 2004
6. Kangaspunta K., Haen Marshall I. (eds.) (2009): Eco-crime and justice – Essays on environmental crime. UNICRI – Public information department, Turin
7. Rice, M., Environmental crime a threat to our future, 2008. Преузето са http://www.unodc.org/documents/NGO/EIA_Ecocrime_report_0908_final_draft_low., 28.07.2019. године
8. Rijnaarts, H. H. M., Bachmann, A., Jumelet. J. C. i Zehnder, A. J. B. (1990) Environ. Sci. Technol. 24
9. The elaboration of the Draft Act on the Environment Protection System, Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2002
10. United Nations, (1987), Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/87
11. Еман, К., Doctoral Dissertation - Crimer against the Environment - Comparative Criminology and Criminal Justice Perspectives. Марибор: Факултет студија безбедности - Универзитет у Марибору, 2012

САЖЕТАК

Еколошки криминалитет је посебан облик криминала који производи последице загађења воде, тла и ваздуха, што угрожава људски живот и здравље, узрокује уништење и губитак биодиверзитета на глобалном нивоу и представља једну од претњи сигурности. Еколошки криминалитет је једно од најбрже растућих подручја прекограничног криминала, које карактерише висок профит и низак ризик за оне који се првенствено баве трговином дрва, кријумчарењем дивљих животиња, стављањем на тржиште супстанци које оштећују озонски омотач, као и илегалне трговине опасним и токсичним отпадом.

Последице еколошког криминала су специфичне, јер нису ограничене само на људе, већ и на животну средину са елементом дуговечности. Питање заштите животне средине са карактером универзалности покреће међународну борбу против еколошког криминала чији је циљ решавање националних, регионалних и глобалних еколошких питања.

Очигледно је да се еколошки криминал развија у односу на модерност, технологију и човечанство. Због таквих нежељених промена неопходна је међународна сарадња у борби против еколошког криминала. Таквом облику криминала дефинитивно није посвећена довољна пажња и развој свести. Овде се намеће потреба за континуираним проучавањем и праћењем, стварањем адекватне кривично-правне реакције и другим алтернативним друштвеним облицима реакције на еколошки криминалитет.

Кључне речи: криминал, екологија, еколошки криминалитет, загађење, животна средина

ABSTRACT

Environmental crime

Environmental crime is a special form of crime that produces the effects of pollution of water, soil and air, which endangers human life and health, causes destruction and loss of biodiversity at global level and is one of the threats to security. Environmental crime is one of the fastest growing areas of cross-border crime, characterized by high profit and low risk for those primarily engaged in timber trade, smuggling of wild animals, the placing on the market of ozone-depleting substances, as well as illegal trade in hazardous and toxic waste. The consequences of ecological crime are specific, because they are not limited to people, but also to the environment with an element of longevity. The issue of environmental protection with the character of universality launches an international fight against ecological crime aimed at addressing national, regional and global environmental issues.

It is obvious that environmental crime is developing in relation to modernity, technology and humanity. Because of such unwanted changes, international cooperation in the fight against ecological crime is necessary. Such a form of crime has definitely not been given enough attention and consciousness development. Here, the need for continuous study and monitoring is imposed, creating an adequate criminal-law reaction and other alternative social forms of reaction to environmental crime.

Key words: crime, ecology, ecological crime, pollution, environment

Биографија

Никола Игњатовић, рођен 18.12.1990. године у Сурдулици. Основну школу „Вук Карацић“ и средњу техничку школу „Никола Тесла“ завршио је у Сурдулици са одличним успехом. Правни факултет Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, уписао је школске 2011/2012 године, а дипломирао 2016. године, са просечном оценом 6,70.

У периоду од 09.11.2016. до 14.09.2018. године волонтирао је, у циљу стручног оспособљавања и усавршавања, на месту судијског приправника у Основном суду у Сурдулици, а од 17.10.2018. године продужио је обављање приправничког стажа у адвокатској канцеларији – адвоката Драгана Антића, из Сурдулице, где још увек обавља исти.